

הר הבית

האם נכון לעלות עליו?

הרב יעקב הלוי הורוביץ
ראשון לציון, אה"ק

בתקופה האחרונה צף ועולה שוב ושוב נושא העלי' להר הבית, תופעה שמקבלת עידוד מצד גורמים דתיים-לאומיים, כשהם מגובים בהסכמה ובעידוד של רבנים מסויימים מקרב חוגים אלה, והמספרים של יהודים, בהם גם שומרי מצוות, העולים לראות את מקום משכן ה' בהר הבית הולכים וגדלים.

לטענתם, הם עולים לאחר טבילה במקווה ובהתאם למגבלות המקומות המותרים, לדעתם, בהר הבית.

לפני שנכנס לבירור שיטתו של הרבי ושאר גדולי ישראל בשאלת העלי' להר הבית - קצת הסטוריה ועובדות מהשטח.

המשמרות של הרב וובר

מיד לאחר מלחמת ששת הימים כשקולו של מוטה גור עוד הדהד בהכרזת "הר הבית בידינו" ועוד לא יבשו העינים מדמעות ההתרגשות, קלט הגה"ח המשפיע רבי משה ובר ע"ה, בחושי המחוודים, את הבעי' ההלכתית החדשה שנוצרה - הכניסה לתוככי הר הבית. ארגונים מסויימים כבר החלו לשווק תכניות עליי' אטרקטיביות להר הבית, בתגובה החליט הגר"מ ובר לקחת את הדברים לידי ולהציל יהודים מאיסור כרת¹.

הוא התייעץ עם גדולי הרבנים, שהוציאו אז 'קול קורא' נחרץ שבו הזהירו שאף אחד לא יעז להיכנס לכל שטח ההר. על ה'קול קורא' חתמו יותר מחמשים רבנים ודיינים, וביניהם גדולי הגאונים פוסקי ההלכה שבדור זצ"ל, הגר"ר שלמה זלמן אויערבך, הגרי"ש אלישיב, הגר"ע יוסף, הגר"ר יחזקאל אברמסקי, הגרא"י וולדנברג בעל שו"ת ציץ אליעזר ועוד. כמו"כ חתמו הרבנים הראשיים, חברי מועצת הרבנות הראשית, אבות בתי הדין, רבני ערים ומושבות, וביניהם רבני חב"ד נודעים כהגרש"י זווין, הגר"י לנדא ועוד (צילום הכרוז - להלן אחרי המאמר). בכרוז נאמר:

אחרי שזכינו בחסדי השיי"ת שהר הקודש והמקדש חמדת ישראל נמצא ברשותנו, ורבים מהמוון בית ישראל נוהרים לחזות עין בעין את מקום הקודש והמקדש, ויש מהם שנכנסים

¹ שכן קדושת המקדש קיימת בכל תוקפה גם בזמן הזה, אף שהמקדש חרב (רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ו הי"ד-טז). ובזמן הזה כולנו טמאי מתים (כי אין לנו אפר פרה ליטהר בו), ולטמא מת אסור להכנס מהחיל ולפנים (רמב"ם שם פ"ז הט"ז), ואם נכנס במזיד מעזרת ישראל ולפנים חייב כרת (רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ג הי"ב), וכיום שהמקדש חרב קשה לזהות בדיוק מקומות אלו. ואף שהראב"ד (בהל' בית הבחירה פ"ו שם) כתב שבזה"ז אינו חייב כרת, מ"מ כבר האריכו האחרונים לבאר (א) שהלכה כרמב"ם (ב) ושגם לשיטת הראב"ד הדבר אסור בהחלט (אף שאינו ענוש כרת).

על חומר האיסור ותוקפו – ראה בשו"ת בנין ציון ח"א סי' ב. משפט כהן (להגרא"י הכהן קוק) סימן צו, וכפל דבריו באריכות נפלאה בטוב ראי עמ"ס זבחים (החדש. ירושלים, תשע"ה) ע' רג ואילך. ציץ אליעזר (ח"י סי' א פרק ט). מנחת יצחק (ח"ה סי' א). ועוד.

בשטח הר הבית, אשר מדורי דורות אנו מוזהרים ונמנעים מלהיכנס בכל שטח הר הבית כולו פן ניכשל ח"ו באיסור חמור בפגיעה בטהרת המקום הקדוש הזה... לפיכך אנו חוזרים ומוזהרים על מה שהוזהרנו מכבר, שבל יהין איש ואשה להכנס לכל שטח הר הבית בלי הבדל דרך איזה שער שנכנסים בו. ומלבד עצם הזהירות מאיסור חמור זה של פגיעה בטהרת מקום הקודש והמקדש, יש גם מצוה רבה של מורא המקדש ושמירתו.

עיקר הבעי' הייתה עם שני קהלים: יהודים שוגגים שאין להם מושג בכל מה שקשור לאיסור הזה, וגם עם הקבוצה הציונית של 'נאמני הר הבית', שראו בעלי' להר עניין חשוב ונשגב של מימוש ה'ריבונות'.

ברם, עיקר המאמץ התמקד בניסיון להציל את השוגגים, אלה שנגררים לעלות בהר מתוך חוסר מודעות לאיסור הכרת הכרוך בכך. הפעולה הראשונה שעשה הר"מ ובר הייתה להציב בכניסה להר שלט אזהרה באותיות בולטות ובשלוש שפות: עברית, אנגלית ורוסית. בשלט, שנחתם ע"י הרבנות הראשית לישראל, הוסבר האיסור החמור שיש בכניסה להר². אך בכך לא הי' די. רבי משה סבר ששלט דומם לבדו לא ישיג את המטרה במלואה. צריך גם שומר מדבר שיזהיר ויעורר תשומת לב של האנשים. ייתכן שהוא אף ראה בכך המשכיות מסוימת למסורת השומרים שהיו ניצבים בכניסה למקדש בזמן שהי' בבנינו ובתפארתו³. רבי משה התמיד במשימה זו במסירות גדולה במשך עשרות שנים, ודאג אישית, בעידודו של הג"ר שלמה זלמן אויערבך, לתשלום משכורותיהם של השומרים.

- ב -

מענה הרבי

גם הרבי יצא מגדרו בתקופה ההיא בקשר לאיסור החמור של הכניסה להר המקודש. וכתב מענה חריף ונחרץ ביותר, השולל מכל וכל אפילו את הסברא להביא לדיון ושקלא וטריא את האפשרות לעלות לחלק מסויים של ההר. וז"ל מענה הרבי בנושא⁴:

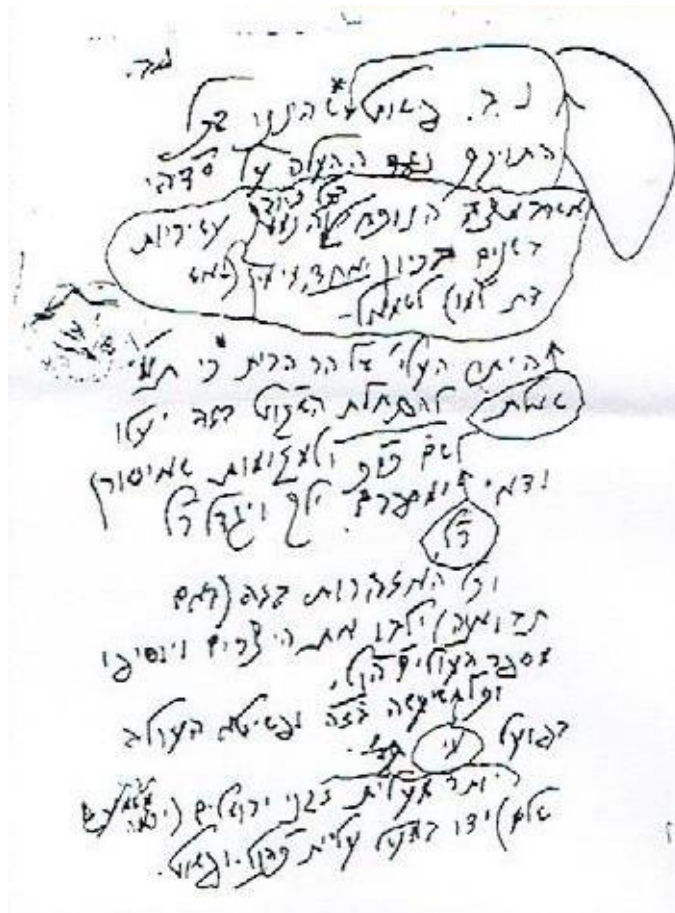
פשוט, אשר במעב הנוכחי בכל כיו"ב הנמשך עשיריות בשנים בכיוון אחד, מימין (- אש דת למו) לשמאל - שהנני בכל התוקף נגד ההעל[א]ה על סדר היום שאלת היתר העלי' על הר הבית. כי תיכף ומיד להתחלת השקלא וטריא בזה, יעלו לשם כו"כ ולמקומות שאיסורן ודאי רחמנא ליעלן, ומספרן] ילך ויגדל ד"ל. וכל האזהרות בזה (כאם תבואנה) ילכו את היצרים ויוסיפו מספר העולים הנ"ל.

² חוץ מהצבת השלט עשתה הרבנות הראשית עוד כמה פעולות למניעת העלי' להר: מיד כשנכבש ההר (בכ"ח אייר תשכ"ז) שידרה הרבנות הראשית אזהרה ברדיו לבל יהין איש להכנס לשטח ההר, וכן פרסמה את האיסור בכרוזים עוד כמה פעמים במשך השנים.

³ להעיר, שיש דעות שמצות שמירת המקדש ענינה למנוע כניסת זרים וטמאי מת למקדש, ויש דעות שמצוה זו אינה נחשבת לעבודה וכשרה בזר (ראה ספר השיחות ה'תש"נ ח"ב ע' 405-406 הערות 15. 24 וש"נ. וראה גם משנת חנוך (להגר"ח"ז גרוסברג. ירושלים, ה'תשס"ב) ע' רנט-רס ובהערות). אך ראה בהנסמן להלן הערה 53.

⁴ 'מבית המלכות', מאת הרב בנימין קליין, כפר חב"ד גיליון 845 ע' 19. נעתק גם בשלחן מנחם ח"ז ע' קצט, וראה שם בהערות.

וכל מי שיעשה בזה, ופשיטא העולה בפועל יותר מעלית זקני ירושלים
(תדתי משמע: יראה שלם) - ידו במעל עליית כהנ"ל. ופשוט.

ממענה זה נראית ברור דעתו של הרבי לשלילה נחרצת של כל עיסוק בנושא, אפילו בדיבור או בכתב ברמה הציבורית ("ההעל[א]ה על סדר היום"), ויתירה מזו: גם מי שיעלה בפועל (בלשון יחיד), משמע לאו דוקא עלי' המונית בפרהסיא ובציבור אלא גם בעליית יחיד (אלא שאח"כ ידעו מזה אחרים), הרי הוא עושה בזה מעשה חמור ביותר, בלשון הרבי: "ידו במעל".

והרקע לכל זה והנימוק ההלכתי לכך הוא, שכך נהגו "זקני ירושלים", משמע שלדעת הרבי מכיון שכך הוא מנהג ותיקין בירושלים [היינו, שהונהג ע"פ גדולי ישראל, ועכ"פ גדולי ישראל, ראשונים ואחרונים, סמכו את ידיהם עליו, כדלהלן אות ד], הרי **מנהגן של ישראל תורה היא**⁵, ואין לשנות⁶ [ובודאי שאין

⁵ ראה תוד"ה נפסל (מנחות כ, ב) ושם: מנהג אבותינו תורה היא. ועד"ז במהרי"ל, הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד, שו"ע אדה"ז או"ח סי' תצד רסט"ז. ובמנהגים ישנים מדורא ע' 153: והמנהג תורה היא. ובשו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ: ומנהגן של ישראל תורה היא. וראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א.

ולהעיר מהמובא להלן הערה 53 שגם בנוגע לקיום מצוה חשובה מהתורה (מצות שמירת המקדש), מה שמחייב אותנו למעשה זהו מנהג גדולי ישראל לדורותיהם **שהם לא קיימו מצוה זו**, וכפי שנהגו הם כן אנו חייבים לנהוג למעשה בפועל!

⁶ וזה מתאים עם איסור הכניסה להר שהוכרז ע"י הרבנים - ראה בלשון ה"קול קורא" שנעתק לעיל בפנים: **מדורי דורות אנו מוזהרים ונמנעים** מלהיכנס בכל שטח הר הבית כולו... לפיכך אנו חוזרים ומזהירים על מה שהוזהרנו מכבר, שבל יהיו איש ואשה להכנס לכל שטח הר הבית.

לשנות את המנהג במקום (היחיד) שבו הוא הונהג וחל, היינו בירושלים. והרי הוא הונהג מתוך החשש (איסור הכניסה) שקיים דוקא באותו המקום, ובמילא אי ציות לו הוא עקירתו לגמרי. הוספת הכותב].

עוד דבר מעניין נראה בלשונו הזהב של הרבי שכתב: **"זקני ירושלים (תרתי משמע: יראה שלם)"** - ומזה נראה שהרבי מתייחס בכבוד גדול למנהג ירושלים זה, וכפי שהוא מכנהו: מנהג "זקני ירושלים", וקובע שהוא רציני ונבע מיראת שמים שלימה, וממילא ברור שאין לזלזל בו ולעבור עליו ח"ו.

דבר נוסף שכדאי לעמוד עליו במענה זה של רבינו, הן מלות הפתיחה והסיום שלו. הרבי בחר לפתוח את מכתבו במלה "פשוט..." וכן טרח לחדד את המסר ולהזכיר זאת שוב בסיום דברו "ופשוט". וכוונתו כנראה לומר, שלא תעלה על הדעת סברה, כאילו יש במענה זה איזה חידוש או חומרה מיוחדת וכיו"ב. לא, אומר הרבי, כל מה שכתבתי בענין זה הוא **פשוט** ומוכרח למי שבוחן את הדברים בצורה אובייקטיבית ובשכל ישר.

[ועוד יש להעיר בלשון הרבי, במה שדורש לנהוג כמנהג **"זקני ירושלים . . יראה שלם"** – דהנה להלן (בפנים אות ד ובהערה 18) הובאה שקו"ט מכמה ספרים עד היכן בדיוק אפשר לגשת סמוך לחומות הר הבית, שבפשטות נראה שאפשר לגשת עד החומות ממש, אלא שיש מחמירים בזה שלא להתקרב גם במרחק מסוים מהחומות. וראה מה שכתב על חומרה זו בשו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' ז, וז"ל:

אין כל מקום לזלזל במנהגם של יראים ושלימים, אשר מורא מקדש עליהם, ומונעים את עצמם מליכנס בשטח הפנוי שבין חומת הר הבית לבין חומת העיר שבצד הדרומי. אנשים אלה ממשיכי מסורת המה, ככה מספרים זקני וגדולי ירושלים ממה שזוכרים וממה שראו בעיניהם **שהיו נזהרים בזה מאד מאד ומקדם**. וכמה מהגאונים היו מוצאים אפילו לנכון להזהיר על ככה מידי פעם כשהעכו"ם היו מתיישבים בשטח הנזכר למכור ירקות. כן מספרים על מקרה שקרה בב' שוורים שברחו מבית המטבחיים, ועלו אל המסילה שבמקצוע דרומית מזרחית שמאחורי חומת הר הבית (לא יכולתי לברר המקום בדיוק), ואסר הג"ר שמואל סלנט [=רבה של ירושלים] ז"ל אפילו לשלוח השומר הנכרי לשם לתופסם ולהביאם, והתיר רק זאת להקים עליו צעקות מדוע לא שמר היטב על השוורים שלא יברחו כדי שעי"ז יבין מעצמו מה שעליו לעשות.

ושם סי' א (אות סב) הוסיף וכתב בפרטיות יותר, וז"ל: עוד זאת מספרים זקני ירושלים ומצביעים על מקומות שמסביב לחומת הר הבית שהיו נזהרים גם שם מללכת, כגון על מסילה שמאחורי החומה המזרחית, וכן על מקומות וחצרות שגרים שם עכו"ם בצד החומה הצפונית, וכן בצד החומה המערבית ליד באב אל קאטנין ובחצרות הסמוכות שם ליד ביר אל שאפע וכדומה. עכ"ל.

ולפי זה יל"ע בכוונת הרבי - במה שכתב שיש לנהוג בזה כמנהג **"זקני ירושלים (תרתי משמע: יראה שלם)"** – שאפשר כונתו היא, שמהראוי לנהוג כחומרה זו הנבעת מיראת שמים וממצות מורא מקדש באופן שלם⁷.

- ג -

האם כיום השתנו העתים?

והנה יש הטוענים, כי אילו היו הרבנים האוסרים חיים אתנו היום, והיו רואים את המחיר (של 'פגיעה בריבונות הישראלית') שאנו משלמים על איסור העלי' להר, הם היו משנים את דעתם. וכן יש הטוענים

⁷ ולענין מה שכתב **"עליית זקני ירושלים"** – ראה להלן סוף הערה 41.

שיתכן כי גם הרבי הי' משנה את דעתו, (ויש המרחיקים לכת וטוענים שהוא כבר שינה את דעתו עם הזמן, ודעתו כעת היא סלחנית לענין זה – פרט זה יידון להלן אות ו). הבה ונדון בדברים:

בראש ובראשונה יש לזכור ולשנן את העקרון של קבלת עול ו"נעשה ונשמע"⁸. ברור שאנו מחויבים לציית לדברי הרבי וגדולי ישראל בכל דבר ועניין⁹. אצלנו מקובל ש"זאת התורה לא תהא מוחלפת"¹⁰, ואין אנו קובעים לגדולי ישראל מה הם היו צריכים לפסוק. מה גם שהרוב המכריע של פוסקי זמנינו החיים עמנו כיום - ואפילו רבנים מחוגי הציונות הדתית, כמו הרב צבי טאו, הרב שלמה אבינר¹¹ (ולפני כן הרב ראי"ה קוק ובנו הרב צבי יהודה קוק) ועוד - ראה בכרוזים שהובאו להלן אחרי המאמר - כולם סבורים שזהו איסור גמור¹².

האמת היא, שאפשר לדון את 'נאמני הר הבית' לכף-זכות. ההשקפה הציונית מעבירה אותם על דעתם. הם כל כך להוטים להוכיח 'ריבנות', וזה מטשטש להם את הראי' התורנית הנכונה.

[ההשקפה הנכונה ע"פ תורה בענין זה היא, שהן אמת שאסור למסור שטח מא"י לבעלות נכרים¹³, אך כל זה הוא בקום ועשה, היינו למסור חלקי א"י, ובפרט המקומות הקדושים, לאומות העולם,

⁸ משפטים כד, ז.

⁹ שנאמר (דברים יז, יא) לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. על האיסור וגדריו - ראה באנצ' תלמודית בערכו (כרך לד ע' תקפג ואילך, ובפרט שם פרקים ג-ד). על חובת הציות לחכמי התורה בימינו - ראה בארוכה קובץ כבודה של תורה ח"ו (ת"א, ה'תשנ"ה) ע' ס. וש"נ.

¹⁰ נוסח "אני מאמין" (י"ג עקרי האמונה), העיקר הט'. ע"פ פיה"מ להרמב"ם סנהדרין, הקדמה לפרק חלק, היסוד הט'. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פ"א סוף ה"ג.

¹¹ ראה בספר למקדשך תוב (להרב שלמה אבינר, תש"ס).

¹² המתירים הם מיעוט מרבני הציונות הדתית. בראשם הרב שלמה גורן (בספרו הר הבית, תשנ"ב), הרב דוד שלוש (בספרו בני עמי, ע' רכג ואילך) והרבנים יהודה שביב וישראל רוזן (באסופת המאמרים "קומו ונעלה" שבעריכתם, מכון צומת, תשס"ג - שם הובאו דעות להיתר של עוד כמה מרבני הציונות הדתית). הם לא ראו עצמם מחוייבים לאיסור העלי' להר שנהגו בו גדולי ישראל מדורות וכן לא נרתעו מהחשש שמא העלי' בהיתר (של מעטים) תגרום לעלי' באיסור של ההמונים.

הראשון לציון הרב מרדכי אליהו הציע בזמנו לבנות בית כנסת בשטח המותר, באופן שהכותל הפונה לכיוון הר הבית יבנה מזכוכית שיוכלו לצפות ממנו על מקום המקדש, אך הוא יהי' סגור ולא תהי' אפשרות יציאה ממנו לכיוון הר הבית, כך שלא תהי' סכנה של כניסה למקום האסור. אך מועצת הרבנות הראשית לא קיבלה את הצעתו וחזרה ופרסמה את האיסור.

כמו"כ נתפרסם איסור שלא לעלות לכל שטח ההר ע"י בד"צ העדה החרדית בירושלים חתום ע"י הג"ר יצחק יעקב ווייס בעל שו"ת מנחת יצחק, וכן נתפרסם איסור דומה ע"י אגודת הרבנים בארה"ב וקנדה (פורסם בהמודיע, ט"ו באב ה'תשמ"ו).

¹³ משום איסור לא תחנם (ואתחנן ז, ב ובפרש"י). הוזכר ע"י הרבי כו"כ פעמים בנוגע לשלילת מסירת שטחי א"י לנכרים - ראה שיחת יום ב' דחגה"ש ה'תשל"ז (נעתקה ב"קראתי ואין עונה" ח"א ע' 182). ש"פ שלח ה'תשל"ז (שם ע' 186). ש"פ יוצא ה'תשל"ח (שם ע' 218 - לענין הר הבית ומקום המקדש). ועוד (ראה במפתח הענינים שם ח"ב ע' 538).

[על האיסור וגדריו ראה אנצ' תלמודית בערכו (כרך לד ע' תפה ואילך). בנוגע לאיסור מסירת שטחי א"י לנכרים (החזרת שטחים) בזמננו - ראה גם שו"ת ישכיל עבדי ח"ח או"ח סי' מג (אות ה). ציץ אליעזר ח"י סי' א, אותיות סו-עד (במיוחד בנוגע למקום המקדש וירושלים). דבר יהושע (להגרימ"מ אהרנברג) ח"ב סי' מח. בנין אב (להג"ר אליהו בקשי דורון) ח"א סי' לח].

בידים, בודאי אסור בהחלט. אולם החשש שאחיזתנו ושליטתנו בהר עלולה להחליש ולהפגע אם לא נעלה אליו, אינה מצדיקה לעבור על שום איסור ואפילו לא על חשש איסור ח"ו].

אבל מה שיותר מצער הוא, שלאחרונה השערוריי" הזאת פשתה גם במחנה החרדים. אין דרך אחרת להסביר את זה, פשוט מעשה שטן כנראה הצליח. וקבוצה מסוימת של יהודים חרדים, שבחיי היום-יום שלהם רחוקים הם מהאידיאולוגי' הצינית, החלו גם הם לעלות להר. וטעם נוסף (לא "ציוני") מצאו המצדדים בעלי' להר והוא, העלאת המודעות וחתירה לבניין בית המקדש השלישי, שלבנינו מייחלים אנו מאז החורבן. אמנם טעם זה מופרך ע"פ תורה הקובעת שמשיח צדקנו יבנה את ביהמ"ק (וי"א שירד משמים, ואכמ"ל), ואינו מעשי ידי הדיוטות בזמן הגלות – ראה רמב"ם הל' מלכים פי"א בתחלתו ובסופו. ועוד.

ברם, העיקר הכי חשוב שיש לזכור תמיד והנוגע לנו למעשה הוא, שכל עוד ההלכה לא מאשרת, אסור להיכנס לשם אפילו פסיעה אחת. זה כמו לאכול חמץ בפסח, או לאכול ביום כיפור. זה איסור כרת. למה להסתכן באיסור החמור הזה?! יש לנו את הכותל המערבי שלא זזה שכינה ממנו מעולם, שם נתפלל ונבקש מה' שיבנה לנו את בית המקדש במהרה.

[והן אמת, שיש ענין לחזק את אחיזתנו בארץ הקדש בכלל ובירושלים בפרט. כפי שנראה גם ממענה הרבי, לקבוצה שלמדה שיעור יומי של שעה ביום בבית הכנסת "צמח צדק" בעיר העתיקה בירושלים, וכתבו לרבי שבשביל השיעור הזה הם צריכים לבזבז הרבה זמן בדרך, שעה בדרך הלך ושעה חזור, ולכן הם שאלו האם כדאי להעביר את השיעור לשכונתם בירושלים החדשה. הם ציינו כי בבית הכנסת "צמח צדק" ישנם עוד שיעורים מלבד השיעור שלהם, ולאידך גיסא - אם השיעור שלהם יתקיים בירושלים החדשה ישתתפו בו יותר יהודים. על כך בא מענה הרבי¹⁴:

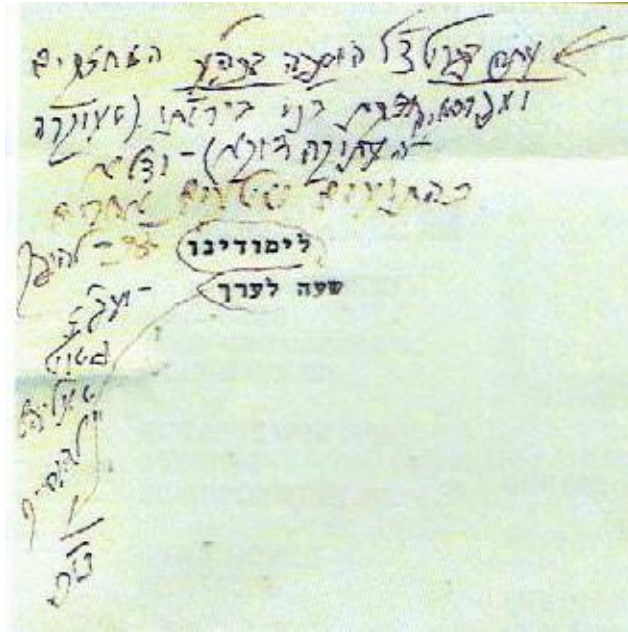
עתה בפרט צריכה להיות הוספה בכל הענינים המחזקים ומפרסמים חזקת בני ישראל בירושלים תבנה ותכונן (שעיקרה - העתיקה דוקא) - ודלא כהתועים¹⁵ ומטעים אחרים גם כן - להיפך - ועל פי זה פשוט שעליהם להוסיף כמה וכמה.

ובשיחת ש"פ ויצא הנ"ל הוסיף הרבי שדבר זה אסור גם משום פיקוח נפש – "שעל ידי מסירת חלק מירושלים העתיקה . . מעמידים בסכנה רחמנא ליצלן את כל היהודים הנמצאים שם, וגם בירושלים החדשה". וראה גם שלחן מנחם ח"ז סי' כו. וש"נ.

¹⁴ נדפס בבית משיח גל" 1079 ע' 14.

¹⁵ יש להעיר, שהרבי השתמש כאן בלשון "תועים" (בתי"ו - ולא "טועים" בטי"ת), שהיא לשון חריפה בחזקה. כמו תועה בעבי היער, מאבד את דרכו. כי הללו שאליהם הכונה הם בעלי דעה והשקפת עולם משובשת, ולא שטעות חד-פעמית בידם.

ממענה זה נראית ברור שיטתו של הרבי, שיש לחזק את חזקתנו ואחיזתנו בירושלים העתיקה וגם לפרסם זאת בפרסום נרחב ביותר. אולם פשוט שכל זה חייב להעשות אך ורק במסגרת ההלכה. והרי כשהרבי כתב את מענהו הנ"ל לשלילת העלי' להר הבית, הוא הי' ער ומודע לשיטתו - שלו - שצריך לחזק את חזקתנו בירושלים מה שיותר, ובכל זאת הוא הביע את דעתו בנחרצות לשלילת העלי' להר, כנ"ל].

- ד -

שיטת גדולי ישראל

לאחר שהובאו דברי הרבי והוסברה שיטתו בקצרה, מהראוי להרחיב את היריעה ולהסביר את שיטת גדולי ישראל בזה למן הראשונים והגאונים ועד פוסקי זמננו.

הראשון – מבין הראשונים כמלאכים - שהזכיר בפירוש את ענין ההמנעות מעלות בהר להלכה למעשה, הוא רבנו אשתורי הפרחי בספרו **כפתור ופרח** (פרק ו). ותחילה תיאר והגדיר שם את גבולות הר הבית לפי החומות ("הכתלים") שמקיפים אותו מכל צדיו (למעט הצד הצפוני שכבר בימיו לא היתה בו חומה)¹⁶, וגם הוכיח שאלה הן חומות הר הבית ולא חומות העזרה, ולאחר מכן כתב וז"ל¹⁷:

היום שאנחנו בחטאינו מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפלה והשתחוי' עד אותם הכתלים, וכן עמא דבר באים עד אותם הכותלים ומתפללים . . וכבר בקש . . שלמה בתפלתו

¹⁶ וז"ל שם (בהוצאת ביהמ"ד להלכה בהתיישבות, תשס"ד. ח"א ס"ע קיב): מה שאנו רואים היום בזמננו זה מהכותלים העומדים האלה, שהם כותלים מחומת הר הבית. עוד היום ניכר שער שושן למזרח, והוא סגור אבני גזית . . וכן ניכרים שני שערי חולדה לדרום. וכן ניכר שער הקיפנוס למערב. שער הצפון שהוא הטדי אינו ניכר, שאותו צד נחרב.

¹⁷ בהוצאה הנ"ל ס"ע קיג.

(מלכים-א, ח, מ) שתקובל תפלת המקום ההוא. עלל. ולעיל מיני' כתב: אין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים¹⁸.

הרי שפתיו ברור מללו, שאין להתקרב מפתח הר הבית ולפנים ושעוד בימיו נהגו כן ישראל קדושים, והגשתם לתפילה היתה עד החומות בלבד, היינו, שעמדו רק מחוץ לכתלים הידועים כחומות הר הבית, ולא נכנסו מעבר להם. ושמה תאמר שזוהי הנהגה של חומרה שרק חסידים ואנשי מעשה החמירו בה, לזה כתב הכפתור ופרח "וכן עמא דבר", היינו שזהו מנהג פשוט הרווח אצל כל העם ואינו ענין ליחידי סגולה בלבד.

ויש להוסיף, שכן יש לדייק גם מתשובת הגאונים¹⁹ שכתבו, וז"ל: "בזמן הבית היו טובלין בעלי קריין שלא להכנס במקדש בטומאה, ועכשיו שכולנו טמאים בטומאת מת חמורה שאין שום טבילה מועלת לה. . . אין לבעלי קריין ומשמש אלא רחיצה בלבד". ומזה הוכיח בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' א, אות יו"ד) שלדעת הגאונים בזמן הזה אין להכנס להר הבית כלל, שכן אם הי' מותר ליכנס להר הבית אחרי טבילה, הרי יש תועלת בטבילת בעלי קרי גם בזמן הזה בשביל ליכנס להר הבית, ומזה שכתבו שאין בטבילתן נפק"מ בזמן הזה כל עיקר, על כרחך שלדעת הגאונים אסורה הכניסה להר הבית בכל אופן²⁰.

[ובאמת עדויות נוספות יש בידינו על כך, באגרות מתקופת הגאונים - נדפסו בכמה מקומות, וקובצו לאכסניא אחת בספר חצרות בית ה'²¹ - שמהם עולה בבירור שישראל קדושים נזהרו, עוד בדורות ההם, שלא להכנס כלל לשטח הר הבית המקודש. כי מסופר בהם שנהגו לגשת עד שערי החומות לתפילה ולהשתחווי', וכמובן, לגשת עד השערים פירושו: עד ולא עד בכלל²². כן נזכר באגרות הנ"ל

¹⁸ ראה שם (בהוצאה הנ"ל ע' קב), שהביא מהגמרא (יבמות ז, ב) שאמרו טבול יום אל יכנס למחנה לוי', (וכתב על פי זה הכפתור ופרח): אם כן אין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים, כי משם והלאה הוא מחנה לוי'. וראה ביאור הענין בנספחים שם ע' רצה.

[ולענין מעשה - ראה בנספחים שם (ע' שח ואילך), שלשיטת הכפתור ופרח אפשר לגשת כיום בפועל עד חומות ההר מכל הצדדים, חוץ מצד צפון שבו אין חומה ולכן אין בידינו מקום מדויק שניתן לזהותו בודאי שהוא מחוץ לגבולות הר הבית.

אך להעיר, שיש שהחמירו יותר ונזהרו שלא להתקרב במקומות מסוימים גם מאחורי החומה מכל צידי' (ראה בזה בנספחים שם. שו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' א (אות סב-טו). סי' ה (אות ו). סי' ז (אות א-ו). שו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' א, אות ו). משנת חנוך (הנ"ל הערה 3) ע' רמט ואילך, וראה שם ע' רנח). וראה בזה גם המובא לעיל בפנים סוף אות ב].

¹⁹ נדפסה באוצר הגאונים לברכות, חלק התשובות ס"ע 54. ובספר המנהיג דיני תפלה (בהוצאת מוסד הרב קוק, ח"א ע' קיד).

²⁰ ועד"ז כתב להוכיח בשו"ת מנחת יצחק (שם, אות יא-יג) גם ממשמעות דברי ספר החינוך (מצוה קעח. קפ) ושאלת יעב"ץ (ח"א סי' קלו). עיי"ש.

²¹ להרב זלמן קורן (ירושלים, ה'תשל"ז), פרק א סי' ג. וראה גם שם ע' 48 בתחלתו.

[התעודה הקדומה ביותר המופיעה שם היא משנת ד"א תרפ"א, נכתבה ע"י ר' מאיר ראש הישיבה (בעל מחלוקתו של רב סעדי' גאון), וז"ל: ותפילותינו עליכם תדירה. . . בהר הזיתים מול היכל ה', ועל שער הכהן (הוא בכותל המזרחי של הר הבית - ראה בארוכה חצרות בית ה' פ"ב), ועל שערי מקדש ה', בקבוץ כל ישראל לחוג חג ה' חג הסוכות].

²² להעיר שהלשון באגרות הוא שהתפללו "על שערי מקדש ה'", אבל ברור שאין הכונה כפשוטו על השערים ממש [כי: (א) אז הי' צ"ל "על החומה", (ב) הטיפוס למקום גבוה כל כך יש בו קושי עצום, (ג) והוא העיקר, מדוע

מנהג שהיו נוהגים להקיף ("לסובב") את שערי החומות, ואין צריך לומר שהמושג "הקפת החומות" פירושו מבחוץ. אך לא נזכר שנכנסו לתוך שטח הר הבית ח"ו, ומשמעות הענין, ע"פ מה שנתבאר כאן בבירור, היא, שנזהרו שלא להכנס לשטח שבין החומות.

גם בספר משנת חנוך²³ ציין לכמה וכמה אגרות מתקופות קדומות שמהם עולה שיהודים נמנעו בכל הדורות מלהכנס לתוך הר הבית והתפללו רק מחוצה לו. התייעוד הקדום ביותר המובא שם הוא מרבי שמואל בן פלטיאל משנת ד"א תר"מ. וראה שם גם ממסעות ר' בנימין מטודילה משנת ד'תתקכ"ח. מאגרת ר' שמואל ב"ר שמשון, שעלה לירושלים יחד עם ר' יהונתן הכהן מלוניל²⁴ וביקר יחד עמו במקומות הקדושים, בשנת ד'תתקע"א. מאגרת הרמב"ן משנת ה"א כ"ז. מאגרת רבינו עובדי' מברטנורא משנת ה'רח"ם. ועוד. וראה גם שם (ע' רנח-רנט) בשיטת הרדב"ז שאסר להכנס להר הבית²⁵].

וכן העתיק דברי הכפתור ופרח להלכה בספר פאת השלח²⁶. וביאר, שאף שאיסור הכניסה לטמא מת הוא רק מהחיל ואילך, אך עד החיל מותר, מ"מ הטעם שהחמירו שלא להכנס לכל שטח הר הבית הוא משום טומאה היוצאת מגופו, שהרבה אנשים הם טמאים [ובפרט בזמן הזה שאין מקפידין על עניני טומאה וטהרה, הוספת הכותב], ולד"ה, זבים וזבות, נדות ויולדות אסורים ליכנס לכל שטח הר הבית²⁷ וה"ה לבעלי קרי²⁸. ועוד שיש מהראשונים הסוברים שאפילו מי שטבל לקריו והוא טבול יום מ"מ אסור ליכנס שם²⁹.

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' א. והמשכו בח"ו סי' קלב) העתיק כל זה להלכה. והוסיף, שגם אם אדם יטבול לקריו מקודם וגם אם לא יהי' טבול יום, מ"מ צריכים לדקדק שתהי' הטבילה במקוה הכשירה לטבילת נשים ובלא שום חציצה, דלא שייך כאן כל מה שצדדו להקל בטבילת עזרא כיון שהטבילה לקדשים [למקדש] דאורייתא היא³⁰. ואולי צריכים ג"כ חפיפה כמו בנשים. ומכיון שרבים לא יודעים כלל מזה וקשה ליזהר בכל זה, לכן גדרו גדר והחמירו שלא להכנס לכל שטח הר הבית.

יעלה בדעתם לטפס על השערים ועל החומה כדי להתפלל, ובפרט שזהו היפך הדין (ראה שו"ע או"ח (ודאדה"ז) סי' צ ס"א. ס"ה), אלא הכונה: "על יד השערים". ולגשת להתפלל על יד השערים פירושו, שנגשו קרוב ככל האפשר עד השערים (ולא עד בכלל).

²³ הנ"ל הערה 3. ראה בדבריו ע' רנו-רנח.

²⁴ מגדולי חכמי פרובינצ'י, ובעל הפירוש על הלכות הרי"ף לעירובין ועוד. גדולי ישראל שאחריו הביאו מחידושי תורתו ומתשובותיו (צינו בשם הגדולים בערכו).

²⁵ וכן הוכיח גם המנחת יצחק (ח"ה סי' א, אות טו) בשיטת הרדב"ז. ומה שהרדב"ז התיר להכנס לעלויות הבנויות בגובה הר הבית, זהו משום דס"ל שגגין ועלויות של הר הבית לא נתקדשו (ראה במשנת חנוך שם).

²⁶ הלכות א"י, פרק ג ס"ב ובבית ישראל שם אות כו.

²⁷ רמב"ם פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה טו.

²⁸ ואף שהרמב"ם (הנ"ל בהערה הקודמת) לא הזכיר בעל קרי באיסור זה, מ"מ כן היא שיטת רוב הראשונים. וי"א שגם שיטת הרמב"ם היא כן (משנה למלך על הרמב"ם שם). וראה שקו"ט בדעת הרמב"ם במשנת חנוך ע' רמד הערה 1.

²⁹ כן היא דעת רש"י פסחים צב, א. זבחים לב, ב. וכ"ה שיטת הכפתור ופרח עצמו כמפורש בדבריו לעיל שם (כמצויין לעיל הערה 18. וראה בכפתור ופרח הוצאה הנ"ל שם הערות 63, 168, 169). וכ"ה שיטת רבנו גרשום מאור הגולה (על המשנה תמיד פ"א מ"א) והמפרש (שם) ועוד – ראה בקובץ מעלין בקדש חל"ג ע' 26 ואילך. וראה שקו"ט בזה, ובהבא להלן בפנים, בקובץ תורה שבעל פה ח"א ע' קצג ואילך. ובמשנת חנוך ע' רמה ואילך.

³⁰ עמד על כך גם הגר"ב ז'ולטי בקובץ תורה שבעל פה ח"י ע' מה.

ועוד הביא כמה טעמים ונימוקים, ממשמעות כמה ראשונים ואחרונים, שאין להתיר כניסה להר הבית גם אחרי טבילה, כגון, מכיון שבזה"ז אין אנו נזהרין בטומאה וטהרה ואין אנו בקיאים בדיניהם הרי דינו כעמי הארץ, וחז"ל גזרו על עמי הארץ שיהיו כזבין לכל דבריהם, וכדי להטהר מטומאת זב צריכין לספור ז' נקיים ולטבול במים חיים³¹ והערב שמש, ואין הכל בקיאים בכך. ועוד, שאף אם נאמר שטבול יום מותר להכנס, מ"מ כתבו הפוסקים שצריך שזה יהי' סמוך לטבילה ממש בלא הטלת מים בנתיים, ודבר זה כמעט בלתי אפשרי להזהר בו. ובנוגע לאשה צעירה שיש לה בעל כמעט אין במציאות שתהי' טהורה גם להר הבית בלבד, מכיון שמחצה ימי' היא טמאה נדה ואח"כ היא נבעלת ופולטת שכבת זרע (ג' ימים)³², ואין רגילה לילך למקוה זולת בסוף ימי נדתה ליטהר לבעלה. ומכל טעמים אלה **ועוד**³³, החמירו שלא להכנס כלל לשטח הר הבית.

[לחשש זיבה המצריך ספירת ז' נקיים וטבילה במים חיים וכו' חשש גם בשו"ת תפארת צבי' (להגה"צ רבי צדוק הכהן מלובלין), יו"ד ח"ב, תשובה כז'³⁴, עיי"ש באות יא-יב (ובעיקר סוף אות יב)].

גם הביא שם מה שכתב בתשובת הרמ"ע מפאנו (סי' כה) על בעל כפתור ופרח בזה"ל: והזהר בו שאדם גדול הוא . . . (וסיים) כל דבריו גבי ביאת מקדש הם באמת כפתור ופרח. עכ"ל³⁵.

וכ"כ הרב יעקב חי זריהן, ראב"ד לעדת הספרדים בעיה"ק טברי', בתשובה³⁶, וצעק ככרוכיא על רב אחד שרצה להתיר הכניסה להר הבית, וז"ל:

שזה גדר גדול אצל ישראל לבל יקרב איש ישראלי לדרוך כפות רגליו לפניו מן הכותל³⁷ וזה אף תשב"ר ידוע הוא אצלם, וכת"ר בא לעשות חדשה בארץ ולהשוות את כל העולם טועין היפך המקובל והמוסכם בלבבות כל ישראל וכו', ובכן אף אם לו יהיבנא לי' כל דילי' עליו נאמר מליצת הגאון החתם סופר החדש אסור מן התורה. עכ"ל.

וכן דנו בענין זה (מהם בארוכה ומהם בקצרה) עוד כו"כ גאונים ופוסקים מובהקים וידועי שם, ומסקנתם, גם **מטעמים נוספים** שלא פורטו כאן, שאין להתיר לבן או בת ישראל לעלות לשום מקום בהר הבית. ראה בשו"ת בנין ציון ח"א סי' ב. ציץ אליעזר ח"י סי' א (אות מט ואילך. וראה שם סוף אות טו). סי' ה (אות ו-ז). סי' ז (אות א-ו). שמ"ש ומגן (להג"ר שלום משאש) ח"א יו"ד סי' כה. הג"ר עובדי' יוסף בשו"ת יביע אומר ח"ה חיו"ד סו"ס כו ויחווה דעת ח"א סי' כה. באר משה ח"ז ע' שיא. אור לציון

³¹ היינו, שלזב זכר (משא"כ נקיבה) אין טהרה במקוה, אלא דוקא במעין, ודוקא במעין שמימיו חיים (רמב"ם הל' מקואות פ"א ה"ה. פ"ט ה"ח).

³² ראה רמב"ם הל' שאר אבות הטומאות פ"ה הלכה ט. יא.

³³ ראה בזה עוד בקובץ מעלין בקדש שם ע' 31 ואילך.

³⁴ במהדורת בילגורייא תרס"ט. ובמהדורת ירושלים תש"ס – תשובה לא.

³⁵ על גדולתו של הכפתור ופרח וסמכותו בהלכה בעיני גדולי ישראל – ראה עוד במבוא לספר (הוצאה הנ"ל) ע' 14.

³⁶ נדפסה בסוף ספר הלכות אישות, להרב אליהו ילזו מרבני טברי' (ירושלים, תרצ"ד).

³⁷ יל"ע למה כונתו במה שכתב שזהו "גדר גדול" המקובל בישראל שלא להתקרב לפניו מן הכותל, ונראה שאין כונתו רק לכותל המערבי, אלא כמו שהובא לעיל מהכפתור ופרח ועוד, שגדרו גדר שלא להתקרב לתפילה ולהשתחו' יותר מאשר עד החומות, היינו, שעומדים רק מחוץ לכתלים הידועים כחומות הר הבית ולא נכנסים כלל לשטח הר הבית, וכן הי' המנהג פשוט אצל ישראל קדושים בכל הדורות (לפחות מזמן הגאונים, כדלעיל בפנים) ועד ימינו.

(להגר"צ אבא שאול) ח"ג פרק ל סעיף ד. משנת יעב"ץ (להג"ר בצלאל זולטי) חאו"ח סי' מז. משנת חנוך (להגר"ח גרוסברג) סי' סד-סה. וראה גם בטהרת יו"ט ח"ח עמ' יו"ד (הב'). ובקובץ המאור גל' קעב (תשרי-חשון ה'תשכ"ח) ע' 3. ועוד.

- ה -

הוכחת בעלות על ההר?!

ומן הראוי לייחד מקום ולהזכיר גם את הטענה של גורמים מסויימים, המתעטפים באיצטלא של קנאות וחרדה לכבודה של ירושלים ולקדושתו של הר הבית, וטוענים כי דוקא משום חשיבותם וקדושתם חשוב מאד לעלות להר ולהתפלל בו, כדי להוכיח במעשים את חזקתנו ובעלותנו על ההר.

כנגד הטוענים כן יצא חוץ בשו"ת בנין אב (ח"ג סימן נב), להראשון לציון הג"ר אליהו בקשי דורון - שעמד בזמנו בראש מוסד הרבנות הראשית - ושם הפריך מכל וכל טענה זו. נציג מקודם את דברי הרקע לטענה כפי שהובאה בשו"ת הנ"ל, וז"ל (בקיצור ובתקוני לשון קלים):

מאז הרחיב ה' לנו ושחררה ירושלים, בשערי הר הבית ניצב שלט מטעם הרבנות המודיע על הלכות הר הבית ומזהיר מעלות בהר מפני קדושתו. הוראה זו **שנהגו בה מדורי דורות**, נקבעה ע"י הרבנות הראשית מאז שחרור הר הבית והסכימו עמה רוב הרבנים וגדולי ההלכה בדורנו.

עם כיבוש העיר נדונה בהרחבה סוגיית הר הבית וקדושתו, נתפרסמו מאמרים, נערכו מדידות ונשמעו דעות שונות ע"י כמה רבנים שבחלק מסויים בהר מותרת הכניסה לאחר טבילה וטהרה כראוי [היינו, בשטח הר הבית עד מקום החיל, אך משם ואילך אסורה הכניסה גם לאחר טבילה כי משם אסורה הכניסה לטמאי מת ובזמן הזה כולנו טמאי מת, הוספת הכותב]. על סמך דיעה זו יהודים שנכספה וגם כלתה נפשם לחצרות בית ה', נכנסו מדי פעם להתפלל בשטח המותר בהר הבית לאור היתר זה.

אוהבי ציון וירושלים המבקשים לחונן את עפרה שאינם מסוגלים לחיות עם הגזירה שהר ציון שמם וזרים מהלכים בו, תובעים לעלות בהר, ועושים זאת בכח הזכות ובזכות הכח, ומידי פעם עדים אנו לנסיונות לעלות בהר ולמאבקים שאינם מוסיפים כבוד לירושלים, למקדש, ולאחדות ישראל.

הרבנות הראשית ורוב גדולי ישראל, כחכמים הרואים את הנולד, לא הסכימו להכנס לפירצה דחוקה ולהתיר הכניסה להר הבית, משום מורא מקדש. לא הסכימו עם הדיעה שיש מקום להתיר הכניסה בשולי ההר ע"י טהרה כראוי. בדור זה שקלות הדעת אינה יודעת גבולות, רוב הציבור לא יבחין בין התחומים, לא יקפיד על הטהרה, וכל קולא בכניסה להר באזור מסויים תהא מכשלה לרבים באיסור שלדעת ראשונים יש בו כרת. על כן קבעו חכמי הדור לעשות משמרת לשמירת המקדש, ונקבעה ההלכה כפי שנהגו, שאין להכנס בימינו לכל שטח הר הבית מפני קדושתו.

(לאחר מכן הובאה שם הטענה הנ"ל): לאחרונה עקב התמורות המדיניות והדיונים על ה"שלום", כשנשמעו קולות שגם הר הבית נמצא על אבן המקח כשזה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי - השואלים בשלומה של ירושלים דואגים ומבקשים שלא לחשות למען ציון, וגברו הקולות של המבקשים לעלות בהר ולהתפלל בו, וזאת כדי להחזיקו. . ולהוכיח בעלותנו במקום.

גורמים שונים פנו לרבנות הראשית לשקול שנית את הפסיקה האוסרת את הכניסה להר הבית ליהודים. לדבריהם, פסיקה זו מצלמת [ומנציחה] מצב שהר הבית כולו בחזקת הנוכרים העושים בו שימוש כמקום קדוש. כראי' לדבריהם צטטו מאמרים שנתפרסמו, הטוענים כאילו הרבנות בפסיקתה הנ"ל מוותרת מראש על האחיזה של יהודים בהר הבית. ולכן הם מבקשים מהרבנות לדון שנית בענין, כי אולי, לאור הנסיבות שנוצרו, יש מקום להתיר כניסת יהודים על מנת ליצור עובדות של נוכחות יהודית בהר כמקום קדוש.

(ועל טענה זו ענה הרב הנ"ל במתק לשונו, כדלהלן): מבלי להכנס לשאלה ההלכתית אם יש מקום להקל הכניסה להר באזור מסויים, ואם נכון להסתכן ולהתיר בשעה שברור שההיתר יגרום מכשול

לרבים שלא יבחינו בגבולות המותרים - נראה לי שדוקא השיקול החדש, שנראה כהכרחי לצורך שעה, בטעות יסודו. דוקא היום לאור הנסיבות והדיונים הנ"ל, יש להדבק בהלכה שהר הבית כולו קדוש לנו מכל, ואסור לנו ולאחרים להכנס בו מכח קדושתו. ואילו האחיזה בשטח מסויים ע"י כניסת יהודים לתפילה, תגביר את האפשרות לחלוקה של ההר לפי השימוש בו, ותביא, בעקיפין, למצב שהחלק הגדול והקדוש יותר של ההר יהי לא בחזקתנו ולא בבעלותנו.

...אין חולק על כך שברוב שטח הר הבית . . . אין כל היתר כניסה ליהודים, כך שגם אם נדון ונפסוק הלכה כדעת המתירים, תותר הכניסה לתפילה בהר הבית ליהודים רק בשטח מצומצם בשולי ההר, ואם בכך נפגין נוכחותנו ואחיזתנו - תהא בכך הכרה ח"ו, או הסכמה בשתיקה, שברוב ההר ובמקום המקדש ממש, השימוש שנעשה ע"י הנכרים תהא בו חזקה [להם] כדרך שאנו מבקשים לאחוז בו.

יש המבקשים להקים בשטח המותר לדבריהם, בית כנסת, שיקבע ויסמל את אחיזתנו במקום ויזכיר שהמקום קדוש ליהודים. באם יבוצע הדבר, בהכרח בית הכנסת יהי קטן בשולי ההר, כשמולו ניצב בקודש פנימה המסגד הגדול והגבוה ממנו. השימוש בבית הכנסת יהי מוגבל מחמת דיני הטהרה, ורוב החרדים לדבר ה' ומחמירים במורא מקדש לא יכנסו בו. בוושה תכסה פנינו אם זה יהי סמל אחיזתנו בהר, אל מול אחיזתם ברוב השטח הבנוי והמשמש על ידם לתפילות המוניות. על כן נראה, שדוקא בעת הזאת לאור הנתונים שנוצרו, יש להקפיד על מצוות מורא מקדש ולהדגיש, שדוקא בכך שאנו מנועים מלהכנס להר, ההר קדוש לנו כבבת עינינו ויקר לנו מכל. ובעלותינו עליו כמקום הקדוש ביותר לעם ישראל, אינה מתבטאת בשימוש של תפילה בבית כנסת, אלא כמקום ששם צוה ה' את הברכה, וזה שער השמים.

כשם שאין אדם נוגע בבבת עינו מחמת הרגישות והזהירות, כך נצטוונו שאל נבא בכל עת אל הקודש, וזה יחסנו וזכותנו על הר הבית. כל זלזול ח"ו בדין מורא מקדש ושמירת המקדש לעת כזאת, מחליש למעשה את כוחנו ותקותנו על מקום המקדש, גם כלפי שמים וגם לעיני הבריות.

הלחימה על ההר על ידי העפלה לא נכונה בשוליו, יש בה לא רק זלזול בהר שיועד לא לבית כנסת אלא לבית מקדש, ולא רק פגיעה בהוראתה וסמכותה של הרבנות הראשית וברבנים הרבים שפסקו כך להלכה, [אלא] יש בה ניהול מאבק בדרך לא נכונה שתביא ח"ו לחלוקת ההר על פי השימוש במקומות הקדושים למעשה, שבו ודאי ידינו על התחתונה... עיי"ש שהאריך. ולרוב חשיבות הדברים חזר על דבריו אלה והדגישם בשנית, בשו"ת הנ"ל ח"ד בהקדמה ע' טו-טז.

- 1 -

האם הרבי חזר בו?

ולאחר שנוכחנו בשלילה המוחלטת ששללו הרבי ושאר גדולי ישראל את העלי' להר, מהראוי לעיין בעוד כמה קטעים משיחותיו ומענותיו של הרבי בענין זה, קטעים שבהשקפה ראשונה נדמה שיש בהם משמעות שונה מהנ"ל, אולם לאחר העיון מתברר שכל הנחלים הולכים אל הים, כל התייחסותיו של הרבי מתאימות לכונה הנ"ל והכל עולה כפתור ופרח.

הטעויות של ממשלת ישראל

(א) בשיחת מוצאי שבת פרשת ויצא תשל"ט אמר הרבי (ע"פ קראתי ואין עונה ח"א ע' 381):

ע"פ חז"ל³⁸ ישנם שלושה מקומות שאין אומות העולם יכולים להונות את ישראל לומר גזולין הן בידכם ואלו הן: מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף (שכ"ם). ודוקא באותם מקומות התעקשו יהודים פראיים שלא להניח ליהודים להיות שם, ואת היהודים שבאים לשם מוציאים משם בעל כרחם!!!

³⁸ בראשית רבה פרשה עט, ז.

ובשיחת מוצאי שבת פרשת חיי שרה תשל"ט (קראתי ואין עונה ח"א ע' 366-370), הרחיב הרבי יותר בענין זה והסביר:

למרות שאומות העולם טוענים לסטים אתם, כפי שרש"י מביא בתחילת פירושו על התורה, מכל מקום ישנם שלושה מקומות שהתורה מעידה עליהם ששם אינם יכולים לטעון זאת, היות ומקומות אלו שייכים לעם ישראל...

וכאן רואים עד כמה גדול החושך הכפול והמכופל של הגלות כאשר לא מניחים ליהודים להתיישב בארץ הקודש, הנה המקומות עליהם קיימת ההתנגדות החזקה ביותר הם דווקא בשלושה מקומות אלו. ממש פלא, כאשר רוצים להתיישב בתל אביב - אינם מתערבים, כשרוצים להתיישב במקום אחר - או שלא מתערבים או שישנה התנגדות קלה בלבד, אולם כאשר הדבר מגיע למערת המכפלה זעזעו את העולם בכדי שלא להניח ליהודים להתיישב בחברון.

ולא רק במערת המכפלה אלא גם בסביבתה. . לא מניחים לאף יהודי להתיישב שם. וכפי שכבר דובר בארוכה אודות מעשה התעוועים שהי' עם בית הכנסת אברהם אבינו - לקחו אנשים המוסרים את נפשם על הגנת ארץ הקודש [=חיילים], השתמשו בהם והכריחו אותם להוציא מבית הכנסת של אברהם אבינו יהודים אחרים, וכל זאת רק בגלל שבית כנסת זה נמצא בחברון...

וכך גם בשכם - כאשר מגיעים לשכם ורוצים לקנות שם בית או נחלה, גם אז לא מאפשרים זאת בטענה שנמצאים שם ערבים.

שלא לדבר אודות המקום השלישי, מקום מקדשנו - שכאשר מגיעים לשם יהודים מציבים חיילים שימנעו מיהודים להגיע למקום מקדשנו.

וכפי שכבר דובר, ההתנגדות בנוגע לשלושה מקומות אלה היא הכי גדולה, הכי חזקה ובצורה המשפילה ביותר. ואשר על מקומות אלה כתוב במדרש שאפילו אומות העולם אינם יכולים לומר גזולים הן, והנה באים יהודים ונותנים לגויים לשלוט שם. וכאשר רואים הגויים שהיהודים נותנים להם לשלוט - הם בודאי מסכימים, וכי למה לא!?!...

באים יהודים ולא מניחים ליהודים אחרים להיות בבית הכנסת של אברהם אבינו. אחר כך מבטיחים שיתקנו זאת אך לא מקיימים את ההבטחה, עד כדי כך שגירשו משם את היהודים והוציאו אותם בכח. על אחת כמה וכמה, שכך נוהגים בנוגע למערת המכפלה ולמקום המקדש. לא מדובר חס ושלום שמותר ללכת במקום המקדש, אבל ישנם חלקים שמותר ללכת לשם, דוגמת הכותל המערבי, וכן ישנם חלקים נוספים [שאפשר להכנס אליהם] אלא שמצד הספק לא ניתן לברר זאת.

...רואים אנו שאפילו את הדברים אותם נתן הקב"ה בצורה נסית רוצים למסור. וכמדובר כבר כמה פעמים. . שהמנהיגים דאז כלל לא רצו להניח ליהודים לכבוש את ירושלים העתיקה. . ומיד לאחר כיבוש ירושלים שיגרו שלוחים לווישינגטון. . להסביר שכבשו את ירושלים ואת שאר השטחים רק מפני שלא היתה ברירה אחרת, וכעת רוצים להחזיר את מה שכבשו. . מה שקורה כעת בנוגע לירושלים העתיקה חברון ושכם הוא - שלאחרי כל ההבטחות עדיין לא יודעים על מה עומדים היהודים להסכים [=להחזיר] ועל מה כבר הסכימו...

בדבריו אלה נראה, שהרבי מערב את מערת המכפלה עם כללות העיר חברון, את קבר יוסף עם שכם בכללותה וכן את מקום המקדש עם ירושלים העתיקה בכלל, ועושה מהכל ענין אחד ובעי' אחת. ולפיכך יתכן, כי מה שהוא יוצא חוצץ נגד ההגבלה שמגבילים יהודים במקומות אלו, אין הכוונה למקום המקדש והר הבית כפשוטו דוקא אלא ל"הר הקודש ירושלים" בכלל (וכפי שמצינו בראשונים שכינו את ירושלים בכללה בתארים השייכים לביהמ"ק - ראה בזה בשו"ת ציץ אליעזר ח"י ס' א, אות נ). ומה

גם שהוא בעצמו טרח להבהיר בפירוש כוונתו, שאיננה חס ושלום להתיר ההליכה במקום המקדש עצמו, אלא הכוונה היא לכותל המערבי ולמקומות נוספים שמצד הספק לא ניתן לבררם, היינו שבעקרון (בתיאורי') הי' מקום וצד להתירם אף שבפועל לא ניתן להתירם.

שמחים וחוגגים - אך לא בהר הבית

(ב) בדומה לזה יש להבין את דברי הרבי בשיחת ליל ב' דחה"ס תנש"א:

"השמחות שהיו עד עתה, כולל ובמיוחד – השמחה מהדיעה שהרבה יהודים יצאו מהמדינה ההיא . . . וחלקם עלו לארצנו הקדושה, ואף לירושלים עילק, וחוגגים שם עכשיו את שמחת בית השואבה בסמיכות למקום המקדש במקומות שמותר (וצריך) להיכנס לשם, מעין ודוגמת שמחת בית השואבה לעתיד לבוא³⁹.

ועל כולל נשא תנש"א⁴⁰: "שמצטרפים אל בני ישראל שנמצאים כבר בארץ הקודש ובירושלים עילק וצילן (פנימיות שבירושלים) ובהר הקודש (במקומות המותרים)".

גם בשיחות אלה אין כלל וכלל הכרח שהרבי התכוין לעלי' להר הבית המקורי והמקודש ממש, אלא אפשר שבמלים "בסמיכות למקום המקדש" ו"במקומות המותרים" כוונתו לכותל המערבי וכן גם לשאר צדי ההר במקומות המותרים מעיקר הדין⁴¹. וכן חשוב לציין, כי הציטוטים דלעיל הם בלתי רשמיים

³⁹ להעיר ממה שמצינו עוד בזמן הגאונים שהיו עולים להר הבית לחוג את חג הסוכות (ראה לעיל הערה 21).

⁴⁰ התועדות הב' – שיחות קודש ה'תנש"א ח"ג ע' 300.

⁴¹ כתב לי ידידי הרב אסף פרומר: היינו, המקומות שמחוץ לכותלים הידועים היום כחומות הר הבית. שהרי, הר הבית, מאז ההרחבה שנעשתה ע"י הורדוס, מתפשט לצדדים חוץ לחומות אלו, ועל פי המנהג הרווח השטח שמחוץ לחומות אינו בקדושת הר הבית [אך להעיר מהנסמן לעיל הערה 18 (הערת עורך המאמר - י. ה.)].

ולדוגמא: הצד הדרומי של הר הבית שמחוץ לחומות, שנמצא כיום בתחומי ה"גן הארכיאולוגי", שם אפשר להגיע עד החומות הדרומיות ושערי חולדה (הסתומים) במדרגות שקיימות מזמן בית שני ואף ש"הר הבית" הן מבחינת השטח, שהרי אין הבדל בין ההר שמחוץ לחומה לזה שבפנים, אלא שאינם בתחום "הר הבית" המקודש והמוקף בחומות.

כמו כן, הצד הצפוני-מערבי, (חלקו הגדול של הרובע המוסלמי) הוא המשך ישיר, מבחינה טופוגרפית, של הר הבית עצמו (והישמעאלים הנכנסים לשם אינם עוברים על גבי כיפים, כמו בחלק מהצד המערבי, אלא נכנסים ישירות להר הבית בהליכה ישרה, ואפילו בירידה קצת לגבי שטח הרובע, תלוי באיזה שער), וזאת מכיון, שכדי להרחיב את שטח ההר צפונה, הורדוס הי' צריך לקצץ מגובה ההר כדי ליישר השטח; אך ביחד עם זה - שטח זה בכללו נמצא מחוץ לחומות [אמנם בפרטיות עד היכן בדיוק אפשר לגשת אינו ברור, כי אין בצד הצפוני חומה, כדלעיל הערה 18 (הערת העורך - י. ה.)]. ועד"ז בצד המזרחי הצמוד לחומה, עד המקום שהסלע יורד אל נחל קדרון.

ואכן, יש עדויות על כך שבדורות שלפנינו היו יהודים מתפללים לא רק בכותל המערבי דהיום, אלא גם סמוך לשערים שמהם נראה הר הבית עצמו וכיפת הסלע, וכן בצד מזרח באיזור שער הרחמים (ע"כ הערת הרב אסף פרומר). [ראה בזה לעיל בפנים (אות ד) בשם הכפתור ופרח, ובהנסמן שם בהערות 18. 21-22 (הערת העורך - י. ה.)].

יש להעיר שכל זה מדויק גם בלשון הרבי (הנ"ל בפנים) "וכל מי שיעשה בזה . . . יותר מעלית זקני ירושלים (תרתי משמע: יראה שלם) - ידו במעל", הרי שגם הרבי עצמו הזכיר את עליית זקני ירושלים בדורות שלפנינו שהיו עולים באופן הכשר שאין בו שום דרא דאיסורא ולא יוכל להביא לשום מכשול, ומה ששלל הוא רק שלא לעשות יותר מזה.

ואינם מוגהים ע"י הרבי⁴², אך בשיחה המוגהת ע"י הרבי מש"פ נשא הושמט ענין זה וכן בתורת מנחם - מעיני הישועה, משיחות חג הסוכות, לא נמצא זה⁴³.

[נעוד יש לדחוק ולומר בזה גם באופן אחר אף שאינו מסתבר כל כך, שאולי כוונתו במלים אלו היתה גם לאלה שעלו למקום שבין החומות (שאינן נכון לעשות כן). ואם נאמר כן, יש להבין את דבריו בכמה אופנים - ובהקדים:

כאמור לעיל, ציטוטים אלה אינם מוגהים ע"י הרבי, ואכן בשיחה המוגהת מש"פ נשא הושמט זה וכן בתורת מנחם - מעיני הישועה, לא נמצא זה. ו"ל שהטעם להשמטת הענין בדפוס הוא, כי לא הי' ניחא לרבינו ולא סבירא לי' כלל המעשה שעשו העולים להר על דעת עצמם, כי הוא נגד דעת גדולי הרבנים פוסקי ההלכה, נגד המנהג המקובל ונגד דעתו שלו בעצמו כפי שהוא כתב בחריפות במכתב המובא לעיל.

והזכרת הענין בע"פ ע"י הרבי - יתכן מאד שנעשתה על ידו מתוך אהבת ישראל לצורך:

(1) לימוד זכות על העולים⁴⁴, אף שדעתו הק' לא הסכימה עם זה (והוא במכ"ש מלימוד הזכות של משה רבינו לאחר חטא העגל על החוטאים בחטא הכי חמור, חטא עבודה זרה⁴⁵). וע"פ עומק תורת החסידות לימוד זכות על יהודים הוא דבר גדול וחשוב ביותר, שגורם לגלות את הטוב שבהם ולהוציא מן ההעלם אל הגילוי⁴⁶. (2) יש בזה גם משום הסרת קטרוג מעל העושים כן (כמ"ש הרבי במ"א⁴⁷ שאפילו אנשים פשוטים כשהם מדברים טוב איש על רעהו ע"ז הם גורמים להמתקת הדינים⁴⁸,

⁴² הציטוט מליל ב' דחגה"ס הוא מהר"ד שנתפרסם מיד לאחר אמירת השיחה, וכן הציטוט מש"פ נשא הוא בלתי מוגה.

⁴³ ראה בהתוועדויות ה'תנש"א ח"א ע' 136 הע' 210 וח"ג ע' 323.

[כשניסיתי לברר אצל חברי "ועד הנחות בלה"ק" (המו"ל של סדרת ספרי "התוועדויות") טעם ההשמטה, הם לא זכרו - לאחר למעלה מעשרים שנה - מדוע נשמטו קטעים אלו מה"תוועדויות". אולם מכיון שחברי ה"ועד" הם חסידים ותיקים, הידועים במסירותם ובעקשנותם להעלות על הכתב ולהדפיס כל פרט ופרט מדברי הרבי, מסתבר מאד שהיתה זו אז הוראה מהרבי להשמיט קטעים אלו מהדפוס. (וכדמות ראי' לזה הוא משיחת ש"פ נשא הנ"ל בפנים שהוגהה ע"י הרבי בעצמו, וענין זה הושמט)].

⁴⁴ כצו המשנה (אבות פ"א מ"ו) הוי דן את כל האדם לכף זכות.

⁴⁵ ראה תשא לב, לא. ובפרש"י שם: אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהי' מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות מה יעשה הבן שלא יחטא. ובהמשך לזה (שם שם, לב ובפרש"י): ועתה אם תשא חטאתם הרי טוב, איני אומר לך מחני. ואם אין מחני... מספרך מכל התורה כולה שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים.

ורמז (נתינת רשות, שיש בה גם משום הוראה מרומזת) לעשות כן, קיבל משה רבינו מהקב"ה עצמו כשאמר את עשרת הדברות בלשון יחיד (ראה ברש"י (יתרו כ, ב) ליתן פתחון פה למשה ללמד סנגוריא במעשה העגל כו').

⁴⁶ ראה בלקוטי שיחות ח"ה ע' 385. שיחות קודש ה'תשל"ה ח"א ע' 110 (ושם סיפור נפלא מאדמו"ר הזקן בזה).

⁴⁷ אג"ק ח"ג ע' תב.

⁴⁸ וראה שם הביאור בזה (ע"פ משלו של הר"ה מפאריטש בשם אדה"ז, הובא גם בקובץ מכתבים שבסוף תהלים אהל יוסף יצחק ע' 199), שהוא מצד שהשי"ת מתענג מהאהבה והאחוה של בניו.

ופשוט שעאכו"כ והרבה יותר מזה הוא כשהדברים יוצאים מפי צדיק ונשיא בישראל)⁴⁹. ועוד י"ל בזה, אך אכמ"ל].

אחדות ישראל ע"י המקדש

(ג) ועד"ז הוא גם בהזדמנות אחרת, כשהרבי דיבר בשבחם של ישראל והעלה על נס את אחדותם הפנימית של ישראל, הוא אמר⁵⁰:

כשתבוא הגאולה יפגשו כל בלי עם משיח צדקנו פנים אל פנים בארץ אחת, ארצנו הקדושה, ובעיר אחת ירושלים עי"ק ובעיר עצמה. . יתאספו כל בלי במקום אחד - הר הקודש, ובבית אחד - בית המקדש, ובחצר אחת - חצר הקודש דביה"מ השלישי... ומעין זה מצינו גם בזמן הגלות. . והיינו החיוב ל"פ הלכה, שחל על כל בלי. . גם אלו שנמצאים בח"ל, שבעת התפלה צריכים כולם לכיין את הפנים כנגד אותו מקום - ארץ ישראל, ובלי עצמה - כנגד אותה עיר - ירושלים עי"ק, וכירושלים עצמה - לכיוון הר הקודש וביה"מ, ואם מישוהו מתפלל בהר הבית עצמו (באופן המותר בז"ז, כמובן מאליו) - כנגד מקום המקדש, ושם גופא - כנגד קדש הקדשים, ו[ב]קד"ק - בכיוון שבו נמצא ארון הקודש. גם כאן ברור שבמילים "בהר הבית עצמו - באופן המותר בזה"ז, כמובן מאליו" כוונתו למקומות שמחוץ לחומה, כדלעיל.

ועוד דבר כדאי להדגיש, גם בשיחה זו נראה שהרבי מערב בחדא מחתא שני מצבים, זמן הגלות עם זמן הגאולה, שהזכיר את התפלה "בהר הבית עצמו - באופן המותר בזה"ז" (הרי דיבר על זמן הגלות) ומיד עבר לדבר על התפלה במקום המקדש עצמו - שצ"ל כנגד קדש הקדשים (הרי זה שייך רק בזמן הגאולה), וסיום דבריו: [ב]קד"ק - בכיוון שבו נמצא ארון הקודש (זה שייך גם בזמן הגאולה רק בכהן גדול, כמובן ופשוט). וכונתו בעיקר היא לבחינה הרוחנית והפנימית של הדברים, שמבחינה פנימית כל ישראל הם באחדות ועיניהם ולבם נשואים למקום אחד, ואין להסיק מזה שום מסקנות הלכתיות בנוגע להיתר או איסור העלי' להר הבית.

ועוד דבר חשוב להדגיש, והוא עיקר גדול - מעולם לא שמענו שבאמירה אגבית כלשהי הרבי חוזר בו מדעה ברורה ומוצקה שהשמיע בהזדמנות קודמת, ובודאי שלא יתכן כדבר הזה בענייני הלכה הנוגעים למעשה בפועל. אלא דרכו של הרבי היא ברורה, כדרכם של גדולי ישראל בכל הדורות, שאם רוצים לחזור בהם מענין מסוים עושים זאת רק באמירה מפורשת, שפעם נאמר כך אבל לאחר מן הגיעו למסקנה שונה, והדוגמאות לכך רבות מספור. ולכן ברור ופשוט שלא יתכן ללמוד שום דבר מהלכה למעשה מכל האמירות האגביות הנ"ל.

וראה בשו"ת חכם צבי⁵¹ שכלל כלל גדול בענייני הלכה, שאין זה מדרכם של רבותינו גדולי ישראל לדורותיהם, להביא דברים מחודשים דרך אגב ומבלי רא' מוכחת, וז"ל:

⁴⁹ ראה בספר השיחות תנש"א ח"א ע' 231-232.

ואם כנים הדברים, מובנת ההוראה להשמיט קטעים אלה מהדפוס (לא רק משום שלא הי' ניחא לרבינו המעשה שעשו העולים להר, כנ"ל בפנים, אלא גם מהצד החיובי שבה), כי הטעם להזכרת ענין זה ע"י הרבי הוא בשביל ללמד זכות ולהוריד קטרוג, ולימוד זכות וכו' הוא ענין הנוגע לאותה שעה בלבד ואינו צריך להחזיק בספר ובדפוס לדורות.

⁵⁰ בשיחת אור ליום ה' פ' בשלח, י"ג שבט התש"נ, יחידות כללית לאורחים, בלתי מוגה - נדפס בהתוועדות ה'תש"נ ח"ב עמ' 243.

⁵¹ סי' קנ, סוד"ה והמציאה. (בהוצאת "מכון דובב מישרים" ירושלים תשנ"ח, ח"א ע' שיא).

זה פשוט וברור והכל סובב הולך על יסוד אחד . . שאין להוציא שום דין חדש מדברי איזה מפרש או פוסק - אם לא שהוא מוכרח בהכרח גמור - כי אין מדרך הפוסקים להביא דרך אגב ובלי ראי', מה שאינו פשוט וברור. ודבר זה ראוי להיות נגד עיני המעיין בכל מקום, והוא **כלל גדול בתורה**. פקח עיניך והבן. עכ"ל.

- ועל אחת כמה וכמה בענייננו, שרוצים להוציא מדברי הרבי חזרה מדברים מפורשים לאיסור שאמרם כהוראה לרבים ובצורה חדה כתער, וזהו דבר שלא יתכן מבלי אמירה מפורשת בהירה וחדה לפחות כקודמתה.

לא תהי' לך דאגה בשביל הר הבית

(ד) בביקור מר גרשון שי' סלומון, יו"ר תנועת נאמני הר הבית, אצל הרבי, ביום ראשון כ"ד מנחם אב ה'תנש"א, במעמד חלוקת השטרות לצדקה, אמר לו הרבי בחיור:

יהי רצון שיהי' בקרוב בנין ביהמ"ק השלישי ואז לא תהי' לך כל דאגה בשביל הר הבית... מר סלומון פנה לרבי ואמר: הייתי רוצה לבקש מהרבי שיתן קול קורא למנהיגי ישראל שיוציאו את הר הבית מהאויב הערבי ויפקידו שם שומרים יהודים, ושנית לקרוא לחסידים ולכל עם ישראל לעלות אל הר הבית ולהציב שמירה של יהודים על מקום הקודש. על כך ענה לו הרבי:

אבל אנחנו מחכים למשיח צדקנו. היהודים הנמצאים בא"ק עליהם להמשיך דוקא בא"ק, אבל הנמצאים בחול יש כאלה שתפקידם דוקא להיות בחול ולשמור על שלימות כא"א מבני ישראל בכל מקום שהם נמצאים, שלימות הן בגשמיות ושלימות גם ברוחניות.⁵²

מכך שהרבי עונה לו תשובה ("משיחית" ולא "ציונית"...) שאנחנו מחכים למשיח צדקנו ושעד אז (לפחות חלק מ)יהודי חו"ל צריכים להשאר בחו"ל, ומאידך הרבי לא התייחס כלל לעיקר בקשתו להפקיד שומרים יהודים במקום הערבים⁵³ - נראה לכאורה, שהרבי לא גרס כלל את זה שיהודים יהיו בשטח ההר.

לא לעלות - אבל כן ללמוד

(ה) הטוענים שהרבי שינה את דעתו מסתמכים בין השאר על מענה הרבי (מחודש מנ"א ה'תנש"א) לאחד שכתב שביקר במקומות הקדושים בארץ ישראל וגם בהר הבית במקום המותר, וכך השיב לו הרבי:

על פי תורתנו הקדושה - הלימוד בהלכות בנין ביהמ"ק - מעלה עליו הכתוב כאילו משתתף בבנינו - ואין בזה הגבלות, משאכ בעלי' הר הבית צ'ל ברור מקום המותר לעולה.⁵⁴

⁵² "בית חיינו" גל' 100 ע' 15.

⁵³ זאת אף שהרבי עצמו כבר בתקופה קודמת (בשלהי ניסן אשתקד) דיבר בארוכה ברבים על מצות שמירת המקדש ע"י כהנים ולוויים, ותהה על כך שאין מקיימים אותה בזמן הזה (ראה ספר השיחות ה'תש"נ ח"ב ע' 406, נעתק (בלה"ק) בשלחן מנחם ח"ז ע' ר ואילך).

ולהעיר, שגם בשיחה הנ"ל (משלהי ניסן ה'תש"נ) אמר הרבי בפירוש, שכל דבריו בזה אינם אלא בגדר שקו"ט עיונית בהלכה, אך אינם נוגעים לעשיית מעשה בפועל כמובן ופשוט, שכן אנו צריכים לנהוג כפי שנהגו גדולי ישראל ורבותינו נשיאנו **שלא קיימו מצוה זו בפועל!** (ראה ספר השיחות הנ"ל שם ע' 408). וראה בזה גם שו"ת ציץ אליעזר ח"י א אות ע.

⁵⁴ הובא ב"בית חיינו" גליון 99 ע' 12, ובקובץ "אראנו נפלאות" - רישומה של שנה בבית חיינו, ע' 201.

ומזה שהרבי לא נתן לו "על הראש" על מה שעשה, יש כאלה הממהרים לבנות על זה ורוצים להוכיח מכך שהרבי מוכן לקבל את זה ולהשלים עם זה. ברם האמת ניתנה להיאמר, שאין להוכיח מזה מאומה. שכן, מדובר בדיעבד על יהודי שכבר עלה להר, וקרוב לומר שכך היתה השיטה והאידיאולוגיה שלו, שמותר וצריך לעשות כן (כפי שסבורים כמה, כדלעיל אות ג), והרבי לא מצא לנחוץ ולתועלת להתווכח אתו על האידיאולוגיה שלו, אבל עורר אותו שיש להזהר מהאיסורים החמורים הכרוכים בזה.⁵⁵

ויתכן מאד, שהרבי הבחין בכותב המכתב שהוא מהסוברים, שיש לעלות להר כדי להעלות למודעות את בנין בית המקדש ולזרז בכך את בניינו (כדלעיל שם), ולפיכך מצא הרבי לנכון לרמוז לו במתק לשונו, שבאם הוא אכן מעוניין לעשות משהו שבאמת יועיל לבנין מקדשנו, כדאי שיקדיש מזמנו לעסוק "בהלכות בנין ביהמ"ק - [שאז] מעלה עליו הכתוב כאילו משתתף בבנינו - ואין בזה הגבלות כלל", ונמצא שבאיזה אופן שיעסוק בזה (גם בחו"ל ובליילה וכו') בודאי תהי' בזה תועלת גדולה לבנין בית מקדשנו, יותר מאשר העלי' להר!...

ובכלל יתכן, שמה שהלה סיפר שביקר בהר הבית במקום המותר, כוונתו היתה למקום שמחוץ לכתלים הידועים היום כחומות הר הבית, אשר עמא דבר, שכל השטח שמחוץ לחומות (אף שהוא המשך ישיר, מבחינה טופוגרפית, של הר הבית) אינו בקדושת הר הבית, וכדלעיל⁵⁶. ואם כך הי' - הרי שנפל היסוד ונפל כל הבנין ואין להוכיח מזה מאומה.

השיחה עם הרבנים

(ו) יש הטוענים, כי בהקלטת השיחה שקיים הרבי עם הרבנים הראשיים לא"י, הרב מרדכי אליהו והרב אברהם שפירא (בכ"ו אדר שני תשמ"ו), שומעים שהרבי שואל בעניין מקומות המותרים בהר הבית, ואילו לרב שפירא אין תשובות ברורות בנושא⁵⁷. והרי מאז חלפו כמה עשרות שנים, ויתכן מאד שכעת יש יותר מידע בענין זה, ולפי זה אפשר אולי להתיר את העלי'.

ושתי תשובות בדבר:

(א) האמת היא, שברבות השנים נעשה הדבר דוקא מסובך יותר, בעקבות ממצאים סותרים שונים שנתגלו. ומי שסבור שכיום הזיהוי נעשה ודאי יותר, אינו יודע מה הוא שח⁵⁸.

⁵⁵ ויש להוסיף, כי הנמען כתב שביקר בהר הבית **במקום המותר**, ודבר זה הוא בעקרון מותר אלא שנהגו ישראל קדושים לעשות סייג וגדר לאיסור תורה החמור ולהמנע מכך, וכפי שהרבי כינה מנהג ירושלים זה: מנהג "זקני ירושלים (תרתי משמע: יראה שלם)", כמצוטט לעיל בפנים. הו' אומר, שההמנעות מעלות להר במקום המותר הוא גדר של מנהג (כדי להתרחק מאיסור) ולא איסור גמור מהדין. וידוע שפעמים רבות הרבי לא הי' מתערב בעניני מנהגים שנעשו ע"י אנשים שונים, ועד כדי כך, שאפילו אם נהגו בבית הכנסת שלו ובנוכחותו באופן שלא הי' נראה לו, בכל זאת הוא לא הגיב על כך. אך ביחד עם זה הוא טרח להודיע, כמה פעמים ברבים, קבל עם ועולם, בצורה הכי ברורה שאינה משתמעת לשתי פנים, שאין לטעות ולפרש את העדר תגובתו כהסכמה אלא יש לנהוג כהלכה ללא פשרות, כמנהג ישראל תורה (ראה בזה תורת מנחם חל"ו ע' 133. שיחות קדש ה'תשמ"ג ע' 653 ואילך. התוועדויות תשמ"ג ח"א ע' 308), וזוהי סיבה אפשרית נוספת להעדר תגובתו.

⁵⁶ ראה בזה לעיל בהערה 41 ובהנסמן שם.

⁵⁷ הקלטה מהשיחה נמצאת באתר "חב"ד אורג" (הקטע שבפנים הוא מהדקה ה-83 ואילך).

⁵⁸ ראה על כך בארוכה במכתב הרב זלמן קורן (מחבר "בחצרות בית ה'" הנ"ל הערה 21, ומומחה גדול בנושא זה), מחודש טבת ה'תשע"ז, אותיות א-ב (פורסם באתרים שונים). וש"נ.

(ב) והתשובה הנוספת והעיקרית לכך, היא פשוטה בתכלית: ומה בכך אם יש יותר מידע? נניח לצורך הדיון שאכן כעת יש יותר מידע, וכי זה מוריד את החשש מעליית רבים למקומות שאסור לעלות?! הרי בהר אין מחיצות המונעות הכניסה למקום שאסור ליכנס (והרי הערבים השולטים במקום לא מאפשרים שם שום בניי' יהודית ושינוי ה"סטטוס קוו")?! ובלשון הרבי: "יעלו לשם כו"כ ולמקומות שאיסורן ודאי רחמנא ליצלן, ומספר[ם] ילך ויגדל ר"ל"?! ובמיוחד כפי שכתב הרבי, במכתבו הנ"ל, המצב הנוכחי, הנמשך כבר עשיריות בשנים, הוא כל הזמן בכיוון אחד, מימין (רוח התורה) לשמאל (היפך התורה)⁵⁹, וא"כ ברור, שאם לפני עשרות שנים הי' צריך לחשוש לזה, כי אז, עכשיו, ככל שחולף ועובר יותר הזמן, על אחת כמה וכמה!⁶⁰ והרי הרבי הדגיש כמה פעמים במכתבו הנ"ל שדבר זה הוא פשוט!⁶¹

*

לסיכום, ברור שלא צריך להיכנע לניסיונות של הערבים לטעון לריבונות בארצנו. מאידך, באופן חד-משמעי ללא שום פשרות, יהודי צריך להיות צמוד להלכה ולמנהג ישראל, לדעת הרבי וגדולי ישראל, בכל מחיר ובכל מצב. ומי יודע אם העליי' שנעשית באופן שאינו נכון ע"פ תורה, אינה מעוררת קטרוג ח"ו ודוקא היא גורמת לעיכוב התגלות כבוד ה' על הר קדשו⁶².

עד שיתגלה משיח צדקנו, נמשיך במסורת ישראל מדורי דורות ונציית לגדולי ישראל שאסרו באופן מוחלט את העלי' להר. נתפלל ליד הכותל המערבי, שממנו לא זזה שכינה מעולם, שתבוא הגאולה במהרה, ואז נעלה כולנו לבית המקדש בקדושה ובטהרה.

לתגובות: horoy770@gmail.com

⁵⁹ כיום המציאות היא, שגם פנויות דתיות [שבמקרה הטוב טובלות (ראה באר היטב או"ח סי' שג סק"א: הבתולות אסורות לטבול!) ובמקרה הפחות טוב לא טובלות. וכמוכן, שני האופנים בעייתיים ביותר ע"פ תורה!!!] עולות להר הבית, כך שברור בעליל שכיום הסיבה למגדר מילתא קיימת ביתר שאת, וד"ל (ראה במכתב שבהערה הקודמת, אות ח).

⁶⁰ והרי ידוע מאמר רז"ל (שבת קיב, ב) אודות ירידת הדורות "אם ראשונים כמלאכים אנו וכו'", ובמיוחד הדגיש זאת רז"ל (סוטה מט, א) בנוגע לזמן הגלות "שאיין לך יום שאין קללתו מרובה מחברו". ואם מיום שחרב הבית כך (ראה שם), הרי בעקבתא דעקבתא דמשיחא כשהחושך (כפול ומכופל) יכסה ארץ, פשוט וברור שככל שחולף יותר הזמן, העינים של היפך הברכה מתגברים.

⁶¹ מועתק בזה קטע מהדו-שיח בין הרבי לרב אליהו (מההקלטה הנ"ל הערה 57):
 כ"ק אדמו"ר: מה בנוגע להנהגה שם [בהר הבית] כיום בפועל, האם זה מגודר או שנותנים לכל אדם להיכנס לשם?

הרב אליהו: בפועל נכנסים ועושים מה שרוצים, הפקר.

כ"ק אדמו"ר: הפקר?!

הרב אליהו: כן, נכנסים גם יהודים וגם גויים לכל המקומות. אנחנו שמנו שם מודעה [=שלט] שאסור להיכנס, אך לא שומעים בקולנו ונכנסים.

⁶² ראה בשו"ת מנחת יצחק (הנ"ל הערה 1), ע"פ מה שכתב בספר חסידים (סי' רט), שהעובדה שישראל נוהגים קלות ראש במקום המקדש מעכבת את התגלות משיח צדקנו ובנין בית המקדש.

נספח א

האם מספיקה טבילה כדי להתיר הכניסה להר הבית?

כתב לי הרב יוסף יצחק פייגלשטאק שליט"א, שליח הרבי, רב ומו"צ קהלת חב"ד ארגענטינא, שמטעם נוסף יש לשלול את ענין הכניסה להר הבית. והוא, שאף שנכון מאד שטמא מת מותר להכנס לשטח הר הבית, עד החיל, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות ביאת המקדש פרק ג הלכה ד) "טמא מת אפילו המת עצמו מותר להכנס להר הבית, שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו - עמו במחנה הלויה".

אבל כל טומאה אחרת אסורה לכל הדעות גם בהר הבית וחייבים להיטהר מכל טומאה לפני שנכנסים להר הקודש [כדלעיל בגוף המאמר אות ד]. ובזה יש מכשול גדול לנכנסים להר הבית, גם לאלה שרוצים להכנס בטהרה וטובלים לפני כניסתם, ומ"מ לעיתים קרובות הם נכשלים באיסור חמור של טומאה שאינם מודעים אלי' כלל, כדלקמן.

הטהרה – דרך חיים

א. במבט שטחי אפשר הי' לחשוב שטהרה עניינה טבילת הגוף במקוה, היינו שהאדם הרוצה להטהר יטבול את עצמו במקוה, ודי בכך. אמנם לפי האמת אין הדבר כן. כל מי שמכיר קצת את הלכות טומאה וטהרה מגלה שכדי להיות טהור למקדש נדרשת דרך חיים חדשה ושונה לגמרי מכפי שאנו מכירים, לא פחות. והרי זה דומה למי שרגיל לאכול מכל הבא ליד ואינו מקפיד על כשרות המזון, שהוא יכול לחשוב שדיני כשרות הם כמה איסורים קלים בעלמא, אך במציאות בשטח אין הדבר כן, כדי לשמור באמת על כשרות המזון הנכנס לפינו נדרשת זהירות גדולה ודרך חיים מתאימה, שמי שאינו רגיל בה עתיד להכשל בה בנקל על ימין ועל שמאל, ובפרט בתקופתנו כשהמזונות הנפוצים הם מתועשים ומוכנסים לתוכם הרבה חומרים כימיים מורכבים. כן היא הטהרה – זוהי דרך חיים שלימה הדורשת זהירות גדולה שקשה מאד לאדם מן השורה לעמוד בה, הרבה יותר מאשר ההקפדה על כשרות המאכלים.

שכן הטהרה אינה רק טבילת הגוף, אלא היא כוללת את כל הבגדים וכל הכלים עד לחליפה ולנעליים, לארנק ולתפילין, ולכל הרהיטים שבבית, וכן לכל המאכלים והמשקאות שאנו אוכלים ושותים. רק אדם הנזהר בטהרה בכל מכל כל על כל מכלול הלכותי, וחי בסביבה המאפשרת לו זהירות זו (!), יתכן לומר עליו ש(מבחינה זו) יכול הוא להיכנס.

טומאת מדרס וטומאת משא

ב. לדוגמא, אדם שטבל לטומאתו ולאחר מכן ישב על כסא או מיטה שאינם טהורים (היינו כלי שישב או שכב עליו מקודם זב או אשה נידה), חזרה עליו הטומאה וחייב לטבול עוד פעם, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות מטמאי משכב ומושב פרק א הלכה א): "הזב והזבה והנדה והיולדת כל אחד מארבעתן אב מאבות הטומאות – מטמאין: כלים במגע, ומטמא אדם במגע ובמשא, ומטמא משכב ומושב ומרכב מתחתיו ועושה אותן אב טומאה, ומטמא מדף על גבו".

ולהלן (שם פרק ו הלכה א): "כבר ביארנו שהזב וחביריו⁶³ מטמאין משכב ומושב ומרכב. והמשכב והמושב אחד הוא, ולמה נאמר בתורה משכב ומושב שהמשכב הראוי לשכיבה והמושב הראוי לישיבה, ובין שישב על המשכב או ששכב על המושב טמאהו. לפיכך אני אומר בכ"מ משכב לבד והוא הדין למושב...".

ובהמשך לזה (שם הלכה ב): "המשכב והמרכב כל אחד מהן אב מאבות הטומאות של תורה - מטמאין אדם וכלים במגע ומטמאין את האדם במשא".

⁶³ היינו הארבעה המנויים לעיל. וכלל גדול כלל הרמב"ם "כל מקום שנאמר בהלכות אלו הזב - אחד הזב ואחד שאר הארבעה" (שם פ"א הט"ו).

ובפרק ז הלכה א פרט הרמב"ם דיני המשכב והמושב: "הזב מטמא את המשכב והמושב והמרכב בחמש דרכים: עומד, יושב, שוכב, נתלה, ונשען. כיצד כלי העשוי למשכב או למושב או למרכב, אפילו הי' תחת האבן - אם עמד אחד ממטמאי משכב על האבן או ישב עלי' או שכב או נשען עלי' או נתלה בה, הואיל ונתנשא על הכלי הזה מ"מ נטמא ונעשה אב טומאה, וכל אחד מה' דרכים אלו הוא הנקרא מדרס בכל מקום".

ובהמשך לזה (בהלכה ב): "וכן המשכב והמרכב מטמאין את האדם בז' דרכים, בחמשה דרכים אלו שמנינו, ובמגע ובמשא. כיצד משכב או מרכב שדרס עליו הזב ונטמא במדרסו, הנוגע בו או הנושא טמא, וכן היושב עליו או העומד או השוכב או הנתלה או הנשען, אף על פי שהיתה אבן מבדלת בין הטהור ובין המדרס - הרי זה נטמא. שנאמר: והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב, מפי השמועה למדו שמקום שהזב יושב ומטמא אם ישב שם הטהור נטמא, מה הזב מטמא מרכב ומושב שתחת האבן אף הטהור מתטמא מן המשכב או המרכב שהוא מתחת האבן, אף על פי שאין הזב שם על המשכב".

ובגדר **טומאת משא** פרט הרמב"ם (הל' טומאת מת פ"א ה"ו): "טומאת משא האמורה בכ"מ . . . הוא שישא האדם הטומאה אע"פ שלא נגע בה, אפילו הי' בינו לבינה אבן הואיל ונשא נטמא". ובהמשך לזה (שם ה"ז): "מסיט בכלל נושא הוא וכל דבר שמטמא במשא מטמא בהיסט". וכפל דבריו בהלכות מטמאי משכב ומושב (פרק ח ה"א): "אם הסיט האדם את הטומאה שהיא מטמאה במשא, נטמא משום נושא".

לכן אם אדם טבל לטומאתו ואחר שיצא מהמקוה ישב על כסא או על ספסל בחדר ההלבשה כדי להתלבש, והכסא או הספסל הזה לא נטבלו מקודם, או אפילו אם לא ישב עליהם רק הזיזם תזוזה קלה - חזרה עליו הטומאה, משום טומאת מדרס הזב.

אוכלין ומשקין – כמחוללי טומאה

ג. והרוצה להטהר חייב לדעת עוד הרבה הלכות, כגון זו שאם אדם אכל אוכל טמא או שתה משקה טמא, הרי הוא נטמא על ידם (מדרבנן) וחייב טבילה. והא לך מה שכתב הרמב"ם בענין זה (הלכות שאר אבות הטומאה פרק ז הלכה ה):

"כבר ביארנו שהאוכלין והמשקין שנגעו באב מאבות הטומאות הרי הן ראשון לטומאה, וכן אם נגע אוכל באדם או בכלי שנטמא באב הרי אותו האוכל שני לטומאה, ואוכל שנגע בזה השני נקרא שלישי לטומאה, ואם נגע השלישי באוכל (רביעי) ה"ז נקרא רביעי לטומאה. בד"א באוכלין, אבל המשקין - אחד משקה שנגע באב הטומאה או שנגע בראשון או שנגע בשני הרי אותו המשקה תחלה לטומאה ומטמא את חבירו וחבירו את חבירו אפילו הן מאה, שאין מונין במשקין. כיצד יין שנגע באב הטומאה או בראשון או בשני הרי יין זה כראשון לטומאה, וכן אם נגע יין זה בשמן ושמן בחלב וחלב בדבש ודבש במים ומים ביין אחר וכן עד לעולם כולן ראשון לטומאה וכאילו כל אחד מהן נטמא באב תחלה וכולן מטמאין את הכלים..."

וההשלכה מזה - לענין **טומאת האדם**: "גזרו חכמים על כל אדם שיאכל אוכלין טמאין, בין שאכל אוכל ראשון או אוכל שני, ועל כל השותה משקין טמאים - שיהי' שני לטומאה עד שיטבול..." (רמב"ם שם פ"ח ה"י).

נמצא שאדם שרוצה להכנס להר הבית עליו ליזהר גם שלא יאכל או ישותה לפני כן שום דבר טמא, ואם הוא טבל ולאחר טבילתו נכנס לפיו אוכל או משקה שלא הקפיד על טהרתם הריהו נטמא על ידם⁶⁴ וצריך טבילה שנית, ובימינו הרי כל המאכלים והמשקאות הם טמאים.

⁶⁴ הכמות של האוכל והמשקה המטמאים היא קטנה ביותר - אוכל כביצה ומחצה ומשקה בשיעור רביעית. כמו שכתב הרמב"ם (הלכות שאר אבות הטומאה פרק ח הלכה יא): אינו מתטמא עד שיאכל מאכלים טמאים כחצי פרס שהוא כביצה ומחצה שוחקת, וכן השותה אינו מתטמא עד שישותה ממשקין טמאין רביעית, וכל האוכלין מצטרפין לכחצי פרס לפסול את הגוויה, וכל המשקין מצטרפין לרביעית..."

טומאת מגע

ד. ודבר נוסף, הזב וחבריו (ארבעה הנ"ל) מטמאים כל אדם שנוגע בהם, והנכנסים להר הבית אינם יודעים ואינם חושבים כלל בכוון זה, שבנגיעה לאדם טמא חזרה הטומאה עליו. ויתירה מזו, ע"פ הלכה אפילו לא נגע בטמא עצמו רק התיזה על בגדיו טיפת רוק ממנו הריהו נטמא, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות מטמאי משכב ומושב פרק א הלכה יד): "רוק הזב . . . אב טומאה דין תורה, ומטמא בכל שהוא במגע ובמשא". והוא הדין אם התעטש והתיז משהו מעיטושו על הטהור, כדברי הרמב"ם (שם הט"ז): "מי האף שלו הרי הן כרוקו לכל דבר", וחייב לטבול עוד הפעם הוא ובגדיו.

חיי טהרה

ה. כל הנכתב למעלה אינו אלא טעימה על קצה המזלג מדיני טהרה וכטיפה מן הים, ולכן כל מי שאינו בקי בהלכות אלו אינו יכול לשמור על הטהרה הדרושה למקדש, כיון שכאמור, הטהרה למקדש היא דרך חיים שצריך להתרגל אליה, כמובן לאחר שלמד ונעשה בקי בהלכות אלו. ואילו המצב כיום הוא, שגם ההלכות המפורשות בתורה, בפשטות המקרא בלי שום פירושים, גם הם אינם ידועים לקהל הרחב, ולמרבה הצער גם רבנים רבים אינם בקיאים בחלק התורה הזה, לכן לא שייך לקהל הזה להיטהר.

כללו של דבר, הרוצה להקפיד על הלכות טהרה אינו יכול להסתפק בטבילת גופו, אלא זוהי דרך חיים שלימה שחייבים ללומדה, ולהתרגל אליה (כי אנו בחשכת הגלות לא רגילים לטהרה). היינו, שכל המאכלים שאנו אוכלים יהיו טהורים, וכן שכל בגדינו יהיו טהורים, וכן כל הריהוט בבית שאנו גרים בו חייב להיות טהור, וכן כל המצעים חייבים להיות טהורים, ואין לתת יד או ליגע נגיעה כלשהי במי שאינו טהור, כי אז יטמא הכל. ולפני שיגיע אדם לביתו הריהו חייב להיטהר כדי שהוא לא יטמא את כל כלי הבית, וכתוצאה מזה שכלי הבית לא יחזרו ויטמאו את כל האוכלין והמשקין והאוכלין ומשקין יטמאו אותו. וכן אפילו אם טובל לפני הכניסה להר ולא הולך לביתו, אלא ישר מבית הטבילה הולך להר, עליו לדאוג לטהרת בית הטבילה, כי הוא אינו טהור, והריהוט שבו, הכסאות והספסלים, כולם טמאים בטומאת מדרס.

אי לכך, בימינו שעדיין לא למדנו הלכות אלו, ואין אנו בקיאים ורגילים כלל בטהרה, ברור שגם מסיבה זו בלבד אין לעלות להר הבית, עד שיבא משיח צדקנו וירומם אותנו ואת העולם שסביבנו, ויגרום לכך שהסביבה תאפשר לנו להזהר בכל ההלכות הלא פשוטות ולא קלות האלו כנדרש ע"פ תורה.

נספח ב

האם ישנם חסידים העולים להר הבית?!

לאחרונה פורסם בברכות שונות, שכאילו אצל חסידי ברסלב מקילים בענין זה ועולים להר הבית. הכותבים כך הסתמכו על מה שכתב ר' שמואל הורביץ, מחסידי ברסלב (תרס"ה-תשל"ב), בספר זכרונותיו "ימי שמואל", שהוא עם חבריו "עלו לרגל" ל"מקום המקדש" כמה פעמים. הגדיל לעשות בטאון מסוים שהפך את הדבר ל"מסורת", וקבע על פי זה כי "ישנה מסורת בידי חסידי ברסלב כי העליה להר הבית מותרת".

האמת היא, שלא היינו נזקקים לזה, להשחית נייר ודיו להכחשת "מסורת" מפוברקת שכזו, לולי העובדה ששמועה זו עשתה לה כנפים, ורבים, מחוג מסוים, מצטטים אותה ומסתמכים עליה להתיר העליה להר הבית, בניגוד לדעת הרבי וגדולי ישראל שאסרו את העליה להר מכל וכל. להזמת שמועה לא מבוססת (בלשון המעטה) זו, יצא הרב שמואל מאיר חשין במאמרו "עליה לרגל בימינו"⁶⁵, והיא מובאת כאן כמעט במלואה (בתיקוני לשון קלים):

⁶⁵ נדפס בימי הנחל (בטאון ברסלב), גל' לו, מנחם אב ה'תשע"ט, ע' 6.

בתקופה האחרונה, בהשפעתם של גורמים ידועים, הופצה "עלילה" בנוגע להנהגתו של חסיד ברסלב הנלהב רבי שמואל הלוי הורביץ זצ"ל, כאילו היתה מנוגדת לדעתם של כל גדולי ישראל ורבני ירושלים בימיו, שפסקו כי העליה להר הבית אסורה באיסור כרת. אותם גורמים מצטטים ציטוטים חלקיים מיומנו הסוער "ימי שמואל", אשר בהם ניתן לבלבל רק את מי שאינו יודע בין ימינו לשמאלו; כי בעוד רבי שמואל בסך הכל מתאר את המנהג שנפוץ בימיו, והוא מנהג הנהוג גם בימינו אלה ע"י צאצאי היישוב הישן בירושלים, והנשמר מתוך זהירות מופלגת שלא להכנס אפילו כל שהוא לספק קל שבקלים של שטח הר הבית – הרי שהם מנסים להפוך את הקערה על פיה, כאילו הוא מתאר מנהג של כניסה לתוך הר הבית רח"ל. בשורות דלהלן נוכיח לכל מבקשי האמת, כי אך שוא ושקר ניסו לטפול על החסיד הנלהב, שהיה כל ימיו ירא וחדד על כל קוץ ומנהג, ובוודאי שלא הסכין להכנס לשום שאלה וספק בחומר איסור כרת. ה' יצילנו.

המנהג הידוע עד ימינו

ידוע מנהג וותיקי בני ירושלים, כי ב'שלוש רגלים', כאשר הם עושים את דרכם חזרה מהכותל המערבי, נוהגים הם לגשת לאחד משערי הר הבית, שער השלשלת או שער מוכרי הכותנה, הנמצאים קצת צפונה (כשהפנים לכוון הכותל - שמאלה) מהכותל בחומה המערבית של הר הבית, ומשם משקיפים בערגה וממרחק לעבר מקום המקדש הנראה ממול, אומרים בכוונה והתעוררות את תפילת "ומפני חטאינו גלינו מארצנו", וכן "מלך רחמן רחם עלינו" מתוך תפילת מוסף של שלוש רגלים. גם אני, כותב השורות, זה שנים רבות משתדל לקיים את המנהג הוותיק והידוע.

עוד מנהג נהוג בעבר תושבי ירושלים, שבעת ה"עלי לרגל" הנ"ל היו נכנסים לבנין ה"מחכמה" הצמוד לכותל המערבי ליד שער השלשלת. השמועה אמרה, כי בית המחכמה הוא ממש אותו מבנה שבו היה בזמן המקדש "לשכת הגזית", אשר כדברי חז"ל היה חציו בקודש וחציו בחול. (כיום הדעה הרווחת היא כי מדובר בטעות בזיהוי המקום, אך אין כאן המקום להאריך בזה). החל משנות התר"צ המוקדמות אסרו המוסלמים את כניסתם של יהודים למבנה זה, ומאז פסק מנהג זה מלהתקיים. (כיום שוכן במקום בסיס של משמר הגבול).

הזהירות הגדולה שלא להכנס לתוך הר הבית

מובן מאילוי כי בני ירושלים היו מקפידים תמיד על האיסור החמור שלא לעלות להר הבית, וכדעת כל פוסקי ההלכה בכל הדורות שאסרו לגמרי את הכניסה לשערי הר הבית, היות ואין לנו אפשרות לקבוע בצורה וודאית עד היכן הגבול שמותר לטמאי מתים להכנס, אי לכך היו נזהרים עד מאד אף לא לגשת אל השער עצמו כדי לא להכנס אפילו לספק של איסור כרת רח"ל. וכן בבית המחכמה הנ"ל היו נזהרים לא לגשת לצד המזרחי הצמוד להר הבית שכן "חציו בקודש".

וכפי שאנו מוצאים עדות על מנהג זה ועל הזהירות שנלוותה אליו ב"לוח ירושלים תש"ז" (בהוצאת דב ברינקר, עמוד ע"ז) וכך הוא תיאורו האוטנטי:

"מהכותל המערבי עולים במדרגות דרך סימטאות צרות ועקלקלות בין חצרות ובתים של המושלמים ועולים לרחוב השלשלת, משם רואים את אחד השערים של הר הבית. לפני השער נמצא בית המשפט הדתי של המושלמים (מחכמה שרעיה). אומרים שכאן היתה לשכת הגזית ומקום הסנהדרין. לכאן נותנים עוד ליהודים להכנס, ודרך השער אפשר להשקיף על הר הבית שהוא תמיד מלא אורה.

"השומרים המושלמים אינם נותנים ליהודים להכנס להר הבית. אבל גם היהודים עצמם, וביחוד שומרי דת, נמנעים מלהכנס להר הבית. כי מצד הדין יש איסור כרת להכנס להר הבית בזמן הזה, בהיותנו טמאים טומאת מת שאינה נטהרת כי אם באפר פרה. אולם יש מקומות רבים בעיר העתיקה, שמעל גגות הבתים אפשר לראות את כל הר הבית, ורבים עולים על הגגות האלה ביחוד בימי חג ומועד."

שער השלשלת

שער זה נמצא סמוך מאד לכותל המערבי, בדיוק מעל ל"קשת וילסון" הגדולה, המשמשת היום כחלק מעזרת הגברים במתחם הכותל המערבי. הגישה לשער היא דרך רחוב השלשלת (המשך של הבאטראק), כאשר במקום לפנות ימינה לסימטה המובילה לכותל, ממשיכים ישר עד לשער עצמו. כמו כן ישנה גישה נוספת דרך המדרגות הנמצאות ליד עמדת השמירה בכניסה לכותל, לאלו שבאים משער שכם.

הסופר שבתי זכריה בספרו "ירושלים הבלתי נודעת" (פרק "יהודים ברחוב השלשלת", עמ' 177) כותב, כי בימי הביניים קראו לשער השלשלת בשם "שער השכינה" – "באב א-סכינה", כי לפי המסורת כאן בחצר השער התפללו היהודים מול מקום השכינה (אך כמובן לא נכנסו פנימה חלילה). בהמשך הפרק (עמ' 204) הוא מתאר סיפור אישי, כיצד השומר הערבי בשער גרש אותו והעיף אותו לעבר המדרגות כי חשד בו שהוא מנסה להכנס פנימה.

קבלה ומסורת עתיקה חזרת ונשנית בפי זקני ירושלים (הרה"ח ר' נתן דוד שפירא, וכן מקובל אצל רבים), כי מקובל היה אצל יהודי ירושלים שמותר ללכת בחצר שלפני השער, עד שלשלת מסויימת התלויה באמצע תקרת החצר, במרחק של כמה מטרים מהשער. אולם לשער עצמו, נזהרו מאד שלא לגשת כלל.

שער מוכרי הכותנה – "באב א-קאטין"

כאשר יוצאים מהכותל המערבי לעבר שער שכם, באמצע הדרך מול רח' מעלה חלדיה, ישנה פניה ימינה לרחוב המלא משני צדיו בחנויות רבות ונקרא "שוק הכותנה". רחוב זה מוביל בסופו ל"שער מוכרי הכותנה".

גם שער זה היווה מוקד לעליה לרגל במשך כל הדורות, ומעניין כי גם על החנויות מסביב לשער היתה מסורת מסויימת כי דווקא שם הוא מקומה של לשכת הגזית. ואילו לדעת בעל קורות העיתים (משנת תקצ"ט, עמ' 22) שם הם ה"חנויות" אליהם גלתה סנהדרין, כמובא במס' שבת (טו, ב). על כל ההיסטוריה של השער והמסורת היהודית במקום, כתב שבתי זכריה מאמר מיוחד בסדרת החוברות שלו על שכונות הישוב הישן בירושלים, תחת הכותר: שוק הכותנה, ה"חנויות" (ירושלים, מנחם אב תשמ"ז).

על רחוב זה התייחס בהרחבה רבינו הרדב"ז (בשו"ת שלו ח"ב תשובה תרצ"א) בנוגע לזהירות שלא להתקרב למקום המקדש, וציין כי היו חכמים בירושלים שהיו נמנעים שלא להכנס כלל לרחוב שוק הכותנה כדי להנצל מכל חשש, אך הוא כותב על זה כי היא חומרא יתירה. יצוין כי במאמרו הנ"ל של זכריה מביא מסורת, כי גם לפני שער זה היתה תלויה שרשרת המציינת את הגבול עד המקום שמותר ליהודים לגשת.

עדות מזמן הראשונים

התפילה בשערי הר הבית היתה מקובלת לא רק בשלש רגלים, ישנם עדויות עוד מזמן הראשונים על התפילות בשערי ההר, ואף חוברו פיוטים מיוחדים לכך. בספר "ועשו לי מקדש" מביא חלק מפיוט שחובר בזמן הראשונים:

"מחטאינו הסתר פניך

ולשועתנו הט אזניך

נמצא חן בעיניך

בעמדנו בשערי מעוניך

בשערי מעוניך סדרנו תפילה

המציאנו סליחה ומחילה".

הוואקף מתנכל למנהג זה

יצוין כי מאז ומתמיד, עד לימינו אנו (שנת תשע"ט), לא היתה דרכם של נוהגי מנהג זה סוגה בשושנים. אנשי הוואקף העומדים על המשמר בשערי ההר אינם רואים בעין יפה את הגעתם של

היהודים עד לשער, הם מנסים להרחיק את היהודים עד כמה שהם יכולים ובפרט הם מונעים בכח שלא יפתחו שם ספר יהודי כל שהוא.

בכתבי רבי שמואל הורביץ

כמו כל יהודי ירושלים, גם החסיד הנודע, שהיה אש להבה לעבודת השם יתברך, רבי שמואל הורביץ ז"ל, נהג גם הוא להצטרף לקבוצות היהודים הניגשים לשערי הר הבית ומתפללים למען קירוב הגאולה. אך גם הוא, כמו כל יהודי ירושלים החרדים לדבר ה', היה נזהר מאד מאד לבלי להכנס אל תוך שטח ההר, אפילו לא בספק, חזאת כתוצאה מהזהירות הרבה שרחשו בני העיר לאיסור החמור והנורא, שבאותם ימים שב והתחזק על ידי כל רבני ירושלים... בזכרונותיו מספר רבי שמואל כמה פעמים על מנהג זה, כשהוא משתדל שלא להחסיר שום רגל מלעלות לשער הר הבית.

וכך אנו מוצאים בזכרונותיו מפסח של שנת תרפ"ד, כשהוא מתאר את סדר הליכתו ביחד עם עוד מבני ירושלים הנאמנים, לאחר שהתפללו תפילת מוסף של החג הראשון של פסח בכותל המערבי (פרק ק"ג) הוא מספר:

"ומשם הולכים לעלות לרגל במקום המקדש, עד מקום שמותר לגשת (כוונתו ברורה לשער השלשלת, ולא ח"ו בפנים העזרה), וגם נכנסים ל'מחכימה' (שהכניסה אליה היא מחצר שער השלשלת), שאומרים שם מקום לשכת הגזית שחציו בקודש וחציו בחול, ושם היו יושבים הסנהדרין. ואחר כך הולכים על גג בחצר רדשקביץ שמשם רואים את כל מקום המקדש ואומרים על כל המקומות הנ"ל ומפני חטאינו וכו".

כחצי שנה לאחר מכן, בחג הסוכות תרפ"ה, אנו מוצאים שוב (בפרק קמ"ד) כיצד הוא מתאר את מעשיו לאחר תפילת מוסף בכותל המערבי:

"ואחר כך הלכנו לעלות לרגל עד הר הבית, עד למקום המקדש, עד המקום שמותר לטמא מתים לילך בו (גם כאן כוונתו ברורה עד לסימן של השלשלת, שהיתה קבלה אצל זקני ירושלים כי עד שם אפשר לגשת), ואמרנו "ומפני חטאינו" ו"מלך רחמן", אבל הכל בעל-פה, כי להביט בסידור לא היו מניחים הגויים והשמש הערבי של מקום המקדש בשום אופן. . כי יראים שלא יפעלו בתפילה להגאל. ואף על פי כן עשינו שם ריקוד גדול במעגל וניגון, והשמש הגוי הנ"ל ראה ובערה בו חמתו אבל לא יכול לעשות כלום.

"ואחר כך נכנסנו למקום לשכת הגזית, ששם ישבו הסנהדרין אשר חציו בקודש וחציו בחול, וכהיום בעוונותינו הרבנים זה רבות בשנים שקבעו שמה הערבים את מקום משפטם והקאדי בראשם, אבל אחר איזה שנים אחר שחזרתי מחו"ל (תרצ"ב) כבר היו סוגרים את לשכת הגזית ולא מניחים את היהודים להכנס.

"וכן אחר כך התחילו גם למנוע מלגשת עד מקום המקדש לעלות לרגל, והיו מניחים רק לעמוד מרחוק (הכוונה לעמוד מרחוק לשער, וכמו שנשאר בימינו רק לעמוד מרחוק ולצפות לעבר השער), ואחר כך מנעו גם את זאת, ומאז הפסיקו לילך לעלות לרגל למקום המקדש, וזה כמה שנים שלא הולכים יהודים לשם כלל, רק הולכים לכותל וכו".

גם בחג הפסח שנת תרפ"ה קיים רבי שמואל את המנהג, וכך הוא מספר בפרק קפ"ב:

"ואחר כך דחפנו את עצמנו עד שיצאנו מתוך הקהל הרב והלכנו ביחד לעליה לרגל, היינו למקום המקדש, ושם יש הבית הנקרא לשכת הגזית שאומרים ששם ישבו הסנהדרין וחציה בקודש וחציה בחול, ונכנסנו לשם והתפללנו תפילותינו בעל-פה, כי לא הניחו הערבים לפתוח ספר. ובזמנים האחרונים סגרו הבית הזה לגמרי מלהניח ישראל ליכנס לשם. ויצאנו משם וניגשנו בחצר (הכוונה החצר של שער השלשלת, המשמש גם חצר הכניסה למחכמה) עד מקום שאסור לאיש ישראלי ליכנס על פי הדין. . ואמרנו שם ומפני חטאינו וכו".

בהמשך דבריו שם הוא מתאר שוב את המריבות עם שומר הוואקף, ומסיים: **"ומזמן המאורעות האחרונים לא הולכים לשם כלל וכלל".**

דעתו הברורה של רבי שמואל הורבין

לשונו הצחה והבהירה של רבי שמואל מלמדת בבירור כי הנהגתו לא היתה בגדר חידוש, אלא כך היה מנהגם של כלל יהודי ירושלים החרדים לדבר ה', מתוך דבריו אנו מבינים כי בסך-הכל מדובר במנהג רווח ונפוץ, מה גם שהוא צעד ביחד עם המון נוסף, ואף עשו ריקוד במעגל מול השער לעיני השומר הזועם...

לאור זאת פשוט וברור, כי מי שמנסה להוציא ציטטות חלקיות מתוך דבריו, ולציין כאילו רבי שמואל הקיל חלילה וחס באיסור העליה להר הבית, פשוט מסלף ומשבש את העובדות ההיסטוריות!

כמו כן, כל מי שמכיר את סגנון כתיבתו של רבי שמואל, יודע כי אילו אכן היה נוהג אחרת מדעתם של בתי הדין בירושלים של אז, בוודאי היה מזכיר זאת בשורותיו, כפי שדרכו בכל דפי הספר לכתוב את כל הפרטים הנוגעים לכל דבר שעשה. זאת ועוד, אילו היה ח"ו היה נכנס לשטח שפורצי הגדר היום נכנסים, בוודאי היה מקדים כי הוא וחבריו טבלו קודם במקוה, נזהרו מכל טומאה, חלצו נעליהם וכו' וכו'. על כן פשוט לכל בר דעת כי הוא מציין דבר שהיה פשוט ומקובל בימיו, ולא איזה דבר חידוש, ולא נכנס אפילו לחשש דחשש של איסור.

ובנימה אישית, כל מכריו של רבי שמואל, ובתוכם צאצאיו הרבים כ"י (בתוכם כותב השורות) וכן בתו תחי', כולם יודעים ומעידים בבירור גמור כי רבי שמואל היה מזהר בדבר זה בהקפדה יתירה, וכך חניך את כל צאצאיו בעת שהלך עימם לקיים מנהג זה בשנים בהם התאפשר הדבר. מבחינתם, לומר על רבי שמואל כי הוא נהג בדרך מוזרה ושונה מכלל הציבור החרדי בימיו ונכנס ח"ו לתוך שטח ההר – הוא בגדר "עלילה שפילה" שאין לה כל אחיזה במציאות האמיתית. ויהי רצון שבמהרה יבנה בית המקדש, ורוח הטומאה והכזב תעבור מן הארץ ותחזינה עינינו בשוב ה' ציון במהרה בימינו אמן.

הע"ה, ירושלים ת"ז, אלול תשכ"ז

הודעה ואזהרה

לכל אחינו בני ישראל בארץ ובהוי"ק בארץ הוי"ק,

אחר שזכינו בחסדי השי"ת שהר הקדש והמקדש חמדת ישראל נמצא ברשותנו, ורכיב מהמון בית ישראל נוהרים להוות עין בעין את מקום הקדש והמקדש, ויש מהם שנכנסים בשטח הר הבית אשר מדורי דורות אנו מזהרים ונמנעים מלהיכנס בכל שטח הר הבית כולו פן נכשל היו באיסור המור בפגיעה במהרת המקום הקדוש הזה.

זאת ועוד, כרבות הימים נעלם מאתנו המקום המדוייק של המקדש וכל הנכנס אל שטח הר בית אלול להכנס מבלי יודעים אל מקום המקדש וקדש הקדשים, ואז ייכשל באיסור המור של ברת ח"ו.

לפיכך אנו חוזרים ומזהירים על מה שהזכרנו מכבר שכל יהודי איש ואשה להכנס לכל שטח הר הבית, בלי הבדל דרך איהו שער שנכנסים בו, ומלבד נעם הזמירות מאיסור המור זה של פגיעה במהרת מקום הקדש והמקדש, יש גם מצווה רבה של מורא המקדש ושמיירתו.

ובזכות זאת יזכנו הקב"ה לתשועתו המהירה להחיש נאולתנו השלמה ונשמח להוות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ולעבדו בלבב שלם במהרה בימינו אמן.

יצחק ניסים

- צבי מרקוביץ
- אפרים מוקלובר
- מלמן חוני עבודי
- רפאל עבו
- יקותיאל עזריאלי
- יהושע פיטוסי
- יעקב פינק
- יהושע קניאל
- צבי יהודא קוק
- שלמה קרליץ
- שמחה הכהן קסלן
- יצחק קליין
- אשר קרשמיין
- סמח קוקיס
- אריה לייב רביץ
- יעקב רוזנטל
- יוסף שרביט

יהזקאל אברמסקי

- אלעזר ו. וולדינגר
- יעקב יצחק וביטפוינדל
- שמואל ברוך ורנר
- אברהם ורנר
- דב וולנר
- מאיר ואנקיין
- בצלאל זולמי
- שלמה יוסף זיון
- שלמה טנא
- ב.ס. טבורש
- שאול ישראל
- עובדיה יוסף
- מרדכי יפה-שלינגר
- יעקב לנדא
- משה לוי
- משה לוי
- יוסף משאש

איסר יהודא אונטרמן

- יוסף של"ו אלישיב
- שלמה ולמן אורבך
- יהושע מנחם ארנברג
- אברהם אילר
- יצחק אריאלי
- יצחק אבוהצירא
- ה'ר. הלוי אושפיאוי
- ישראל אליוורע
- יצחק מיני אדלר
- יוסף בבליקי
- ישראל כברי
- אלעזר גולדשטיט
- ישעיהו גולדשטיט
- י.ו. דיסקין
- עובדיה הרייא
- ש.ר. הלוי
- חיים דוד הלוי

בע"ה, ירושלים ת"ז, מר חשוון תשע"ה

אנן שליוהוטייהו דקמאי עבדינן, להצטרף לקריאה הנאמנה הנ"ל, ולמזהיר ולזהר ריבה שלומם כנהר. אמן.

דוד לטו
הרב הראשי לישראל

יצחק יוסף
ראשון לעיון הרב הראשי לישראל

גם אנו הח"מ מצטרפים להנ"ל

- חיים שלמה דוסקין - רב העיר קרית אתא
- מרדכי דיני - רב העיר הצהר המליית
- דוד מאיר דרוקמן - רב העיר קרית מוצקין
- יהודה דיני - רב העיר באר שבע
- משה הבלין - רב העיר קרית נת
- משה הראיה - רב העיר אילת
- מיכה הלוי - רב העיר פתח תקוה
- ישעיהו הרצל - רב העיר נגרות עילית
- יוסף יצחק וילנאו - רב רמת ישי
- דוד וולפא - רב העיר ראשון לציון
- מיכאל ועקנין - רב העיר יוקנעם
- יצחק ועקנין - רב העיר מעלות
- דוד ועקנין - רב מנהליה
- דוד ורנר - רב העיר תורה
- יעקב מאיר ווננפלי - רב העיר רכסים
- אפרים ולמנוביץ - רב מנהרת בתיה
- חיים חרד - רב העיר לוד
- דוד אריה הלמיש - נכבט ערה
- צבי ישראל מאו - נשיא ישיבת הר המור
- משה מרדכי מוביאם - רב קדימה
- שלמה מובים - רב העיר יהוד
- ברוך גולדע - רב בירת המרמל
- מנשה מיייר - רב העיר מרדית
- יצחק יהואל יעקובוביץ - רב העיר הרצליה
- אברהם יעקובוב - רב העיר באר יעקב
- יוסף ישר - רב העיר עכו
- דוד כהן - רב נן יבנה
- ציון מין - רב העיר אור יהודה
- אברהם כהן - רב העיר אור
- מנחם כהן - רב העיר נתבות
- יהושע כין - רב מעלה אדומים
- נח לנדסמאן - רב מושב צפריה
- יוסף יצחק לטרי - רב העיר בית שאן
- ישעיהו מייטלס - רב העיר נהריה
- אליהו מימון - רב העיר קרית אתא
- מרדכי מלכה - רב העיר אלעד
- מנשה מלכה - רב מושב מעלות
- אביגדור נננאלי - רב העיר העטותקה
- מרדכי נארי - רב מעלה אדומים
- שמעון מסיס - רב אזורי חוף המרמל
- דוד סמיו - רב העיר שוהם
- אברהם סניס - רב מושב שדה
- חיים ערני - רב העיר אליכין
- רצון ערסוי - רב העיר קרית אונ
- ברוך סכספר - רב העיר מעלה
- מיני מאיר פינקל - רב העיר יבנאלי
- יצחק פריץ - רב העיר רעננה
- שלום צדוק - רב העיר אריאל ובני עייש
- שלמה צדוק - רב העיר סלמן
- דוד צדקה - רב העיר מרדס הגה
- ציון צוברי - רב העיר מרה
- שמעון צוברי - רב העיר נן יבנה
- יעקב ציקומאי - רב העיר מודיעין
- דוד קרש - רב מושב ומרת
- שלמה קרזה - רב העיר בני ברק
- אורחן מן ציון קורנפלד - רב המד
- שמואל רבינוביץ - רב המושב המערבי והמקומות הקדושים
- אברהם רוזנטל - רב העיר אור
- יעקב מאיר רוזנוווייט - רב אבן יהודה
- עזי שוויצ - רב העיר כפר וינה
- אריה שלומן - רב קרית יערים
- עמיאל שולמברגר - ראש ישיבת הר המור
- יוסף שויטן - רב העיר אשדוד
- יוסף שוביט - רב העיר אשקלון
- יעקב שטיק - רב העיר ביתר

- דוד אבוהצירא - רב העיר יבנה
- יהואל אבוהצירא - רב העיר רמלה
- יעקב אבוהצירא - רב מושב עמורת נור
- שלמה אבני - ראש ישיבת עמורת בתים
- מנחם אברהם - רב העיר מנחם יעקב
- גזריאל אברהם - רב העיר נב ציונה
- מרדכי אברמסקי - רב העיר מרחין יעקב
- יוסף אברקי - רב העיר קרית ים
- מנחם אחרי - רב העיר נבתיים
- דוד אוחיון - רב אלפי מנשה
- שמרם אוחיון - רב העיר אפקים
- יוסף אוחנה - רב העיר קרית מוצקין
- נתן ארבעני - רב העיר לוד
- אליהו אילון - רב העיר אור עקיבא
- אליעזר איבו - רב העיר נכבט שמואל
- יוסף אליבו - רב העיר ערד
- יצחק אלישנא - רב העיר רמנונה
- שמעון אלמליח - רב העיר נתלית
- שמעון אמרתי - רב העיר ורת
- מרדכי שמואל אשכנזי - רב כפר הברד
- שמעון בימון - רב העיר בית שמש
- שמעון בימון - רב העיר תורה
- יוסף חיים בלוי - רב העיר אשקלון
- עזריה בסיס - רב העיר ראש הודן
- מימון בר זוהר - רב ספה יהודה
- יוסף בר שלום - רב העיר בתים
- דוד ברודמן - רב סלמן
- יהואל ברזילאי - רב בני תקווה
- נח טולן - רב שדה צבי
- יוחנן נור אריה - רב העיר הרצליה
- שלמה ולמן טרוסמן - רב העיר אלעד
- דוד דרין - רב בית עזרא
- שלום דיין - רב העיר רמנונה

איסור העליה להר הבית

אזהרה לרבים

מאת רבינו הגדול גאון ישראל

מרן אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א

ראש רבני ארץ ישראל

בעה"י

אחינו היקרים הבאים לעיר קודשנו ירושלים ת"ו מקרוב ומרחוק

השמרו נא

מהאיסור החמור

של הכניסה למקום המקדש והר הבית

ה' יכוננהו בנכון ונשא, וצור ישראל יראנו בישועתו בבגיי"צ
במהרה בימינו בקרוב, אמן

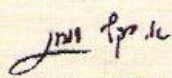
אב תשס"ד

בזמנו מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל פרסם אזהרה "מהאיסור החמור של הכניסה למקום המקדש והר הבית".

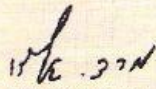
אחרי מלחמת ששת הימים, כחמישים רבנים, ביניהם הרבנים הראשיים לישראל ושאר גדולי הדור, חזרו על האזהרה שלא להכנס בכל שטח הר הבית ושוב הרבנות הראשית חזרה על כך בשנת תשל"ב.

לאור ההזנחה בימינו, הננו לחזור ולהזהיר ששום דבר לא השתנה והאיסור החמור במקומו עומד בכל שטח הר הבית.

וה' יראנו ישועתו בקרוב.

הרב אליהו בקשי דורון
ראש מוסדות "בנין אב"
הראשון לציון

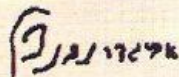
הרב מרדכי אליהו
הראשון לציון

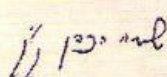
הרב אברהם אלקנה שפירא
ראש ישיבת מרכז הרב.
למנים הרב הראשי לישראל

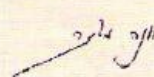
הרב עובדיה יוסף שליט"א
הראשון לציון

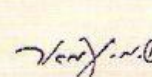
הרב אביגדור נבנצאל
רב העיר העתיקה

הרב שמחה הכהן קוק
הרב הראשי לרחובות
וראש אבות בתי הדין

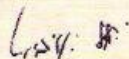
הרב יונה מצגר
הרב הראשי לישראל

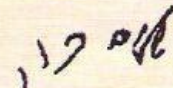
הרב שלמה משה עמאר
הרב הראשי לישראל
הראשון לציון

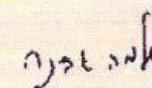
הרב דוד חי הכהן
רב שכונת דרום בת ים.
וראש ישיבת לנתיבות ישראל

הרב יהושע גויבירט
מח"ס שמיירת שבת
כהלכתה

הרב שלום כהן
ראש ישיבת פורת יוסף

הרב שלמה חיים הכהן אבינר
ראש ישיבת "עטרת כהנים"